

# Mogućnosti razvoja ruralnog turizma Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije kroz fondove EU

---

**Kulaš, Nikolina**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2023**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:028672>

*Rights / Prava:* [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-04-01**



*Repository / Repozitorij:*

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
AGRONOMSKI FAKULTET**

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA LIČKO-  
SENSJSKE I PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE KROZ  
FONDOVE EU**

DIPLOMSKI RAD

Nikolina Kulaš

Zagreb, rujan, 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
AGRONOMSKI FAKULTET**

Diplomski studij:

Agrobiznis i ruralni razvitak

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA LIČKO-  
SENSJSKE I PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE KROZ  
FONDOVE EU**

DIPLOMSKI RAD

Nikolina Kulaš

Mentorica:

Izv.prof.dr. sc. Ornella Mikuš

Zagreb, rujan, 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZJAVA STUDENTA  
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI**

Ja, **Nikolina Kulaš**, JMBAG 0178119173, rođena 01.10.1999. u Gospiću, izjavljujem da sam samostalno izradila/izradio diplomski rad pod naslovom:

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA LIČKO-SENJSKE I PRIMORSKO-GORANSKE  
ŽUPANIJE KROZ FONDOVE EU**

Svojim potpisom jamčim:

- da sam jedina autorica/jedini autor ovoga diplomskog rada;
- da su svi korišteni izvori literature, kako objavljeni tako i neobjavljeni, adekvatno citirani ili parafrazirani, te popisani u literaturi na kraju rada;
- da ovaj diplomski rad ne sadrži dijelove radova predanih na Agronomskom fakultetu ili drugim ustanovama visokog obrazovanja radi završetka sveučilišnog ili stručnog studija;
- da je elektronička verzija ovoga diplomskog rada identična tiskanoj koju je odobrio mentor;
- da sam upoznata/upoznat s odredbama Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu (Čl. 19).

U Zagrebu, dana \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
*Potpis studenta / studentice*

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
AGRONOMSKI FAKULTET**

**IZVJEŠĆE**

**O OCJENI I OBRANI DIPLOMSKOG RADA**

Diplomski rad studenta/ice **Nikolina Kulaš**, JMBAG 0178119173, naslova

**MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA LIČKO-SENJSKE I PRIMORSKO-GORANSKE  
ŽUPANIJE KROZ FONDOVE EU**

obranjen je i ocijenjen ocjenom \_\_\_\_\_, dana \_\_\_\_\_.

Povjerenstvo:

potpisi:

1. Izv. prof. dr. sc. Ornella Mikuš mentor

\_\_\_\_\_

2. Doc. dr. sc. Tihana Kovačićek član

\_\_\_\_\_

3. Izv. prof. dr. sc. Željka Mesić član

\_\_\_\_\_

## **Zahvala**

Zahvaljujem se mentorici izv. prof. dr. sc. Ornelli Mikuš na danim savjetima i smjernicama prilikom izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem se svim sudionicima intervjua koji su pridonijeli u izradi ovog rada.

Zahvaljujem se svojoj obitelji i prijateljima koji su mi pružili veliku potporu tijekom studiranja.

## Sadržaj

1. Uvod.....	2
1.1. Cilj rada .....	2
1.2. Metode istraživanja i izvori podataka .....	3
2. Pregled literature .....	4
3. Fondovi Europske unije .....	7
3.1. Korisnici EU fondova .....	11
4. Dostupnost fondova EU u Republici Hrvatskoj.....	13
4.1. Mjere Programa ruralnog razvoja namijenjene razvoju turizma.....	15
5. Dostupnost fondova EU u Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji... 17	
5.1. Institucije za pripremu i provedbu projekata sufinanciranih iz fondova EU u Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji .....	17
5.2. Analiza iskorištenosti EU fondova na prostoru Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije .....	18
5.2.1. Raspodjela sredstava EU fondova po općinama.....	22
5.3. Projekti financirani iz sredstava EU fondova .....	23
6. Ruralni turizam .....	26
6.1. Oblici ruralnog turizma .....	27
7. Stanje ruralnog turizma u Hrvatskoj .....	30
7.1. Ličko-senjska županija.....	30
7.2. Primorsko-goranska županija.....	32
7.3. Turizam u brojkama .....	34
8. Rezultati intervjua i rasprava .....	35
9. Zaključak.....	46

10. Popis literature.....	47
10.1. Popis korištenih poveznica .....	48
11. Prilog .....	51
11.1. Pitanja za intervju .....	51
11.2. Transkript intervjua .....	52
11.3. Popis tablica, grafova i slika .....	68
11.4. Popis kratica .....	69
12. Životopis.....	70



## **Sažetak**

Diplomskog rada studenta/ice **Nikolina Kulaš**, naslova

### **MOGUĆNOSTI RAZVOJA RURALNOG TURIZMA LIČKO-SENJSKE I PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE KROZ FONDOVE EU**

Ruralni turizam ima veliki potencijal za poticanje lokalnog, društvenog i gospodarskog razvoja. Ličko-senjska i Primorsko-goranska županija, osobito njihove ruralne regije Lika i Gorski kotar, primjer su područja bogatih prirodnim i kulturnim resursima koji se nastoje staviti u funkciju turizma. Iako je trend korištenja sredstava iz fondova EU u porastu, potrebno je uložiti dodatne političko-ekonomske napore kako bi se ruralni turizam koristio kao djelatnost u revitalizaciji tih perifernih i slabije razvijenih ruralnih područja, uz poštivanje načela održivog razvoja. U radu prikazane su dosadašnje koristi i preostale mogućnosti razvoja ruralnog turizma u okviru korištenja sredstava iz EU fondova.

**Ključne riječi:** Ruralni turizam, Ličko-senjska županija, Primorsko-goranska županija, EU fondovi

## Summary

Of the master's thesis – student **Nikolina Kulaš**, entitled

### **OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN LIKA-SENJ AND PRIMOR-GORAN COUNTIES THROUGH EU FUNDS**

Rural tourism has great potential for stimulating local, social and economic development. The Lika-Senj and Primor-Goran Counties, especially their rural regions Lika and Gorski kotar, are examples of areas rich in natural and cultural resources that are trying to be put to the function of tourism. Although the trend of using EU funds is increasing, it is necessary to invest additional political and economic efforts in order to use rural tourism as an activity in the revitalization of these peripheral and less developed rural areas, while respecting the principles of sustainable development. The paper presents the previous benefits and the remaining opportunities for the development of rural tourism using EU funds.

**Keywords:** Rural tourism, Lika-Senj County , Primor-Goran County, EU funds

# 1. Uvod

Ruralni turizam zajednički je naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova te je uvjetovan turističkim atrakcijama koje se nalaze u ruralnim područjima. U današnje vrijeme, kada čovjek živi užurbanim načinom života mnogima nedostaje uživanje u miru i ruralnom krajoliku što predstavlja razvojnu mogućnost za selektivne oblike turizma. Povratak prirodi ujedno znači i sve veću potražnju za ovim oblicima turizma koji danas postaju sve veći trend te predstavljaju mogućnost za razvoj i napredovanje ruralnih područja. Ličko-senjska i Primorsko-goranska županija, osobito njihove ruralne regije, uz povoljan prometni položaj, blizinu mora, nacionalnih parkova i parkova prirode, kulturno povijesnu baštinu, bogatstva flore i faune imaju sve predispozicije za razvoj ruralnog turizma. Unatoč velikom potencijalu ovih područja ruralni turizam nije dovoljno razvijen. Turistička ponuda Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije uglavnom je bazirana na „sunce i more“ tj. turizam na području priobalja i otočnog dijela županija te u Nacionalnom parku Plitvička jezera. U cilju uravnoteženog gospodarskog razvoja cijele županije tj. smanjenja razlika među regijama nužno je poticati razvoj ruralnog dijela županija. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, Hrvatskoj su otvorene mogućnosti financiranja iz Europskih fondova. Europski fondovi su financijski instrumenti kojima je cilj postići ekonomsku i socijalnu koheziju. Kohezijska politika financira se iz tri glavna fonda: Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski socijalni fond (ESF) i Kohezijski fond (KF), na raspolaganju su još dva fonda: Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR).

## 1.1. Cilj rada

Cilj rada je prikazati dosadašnje prioritete i mjere financirane iz sredstava EU za poticanje razvoja ruralnog turizma na području Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije te ustanoviti mogućnosti korištenja fondova u budućnosti sukladno političkim i makroekonomskim pretpostavkama te interesima lokalnih dionika.

## 1.2. Metode istraživanja i izvori podataka

U izradi rada korištene su komparativna metoda, deskriptivna metoda i analiza sadržaja sekundarnih izvora. Rad se sastoji od dva dijela, teorijskog gdje su korišteni sekundarni izvori podataka: stručna i znanstvena literatura, članci iz stručnih časopisa, podaci s Interneta, podaci iz Priručnika o provedbi EU projekta 2020. i Priručnika za bavljenje seoskim turizmom, podaci Državnog zavoda za statistiku (Popis stanovništva 2021., Dolasci i noćenja turista 2022. godine), podaci Europske komisije i dokumenti Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

Primarni podaci prikupljeni su provedbom intervjua. U intervjuu je sudjelovalo osam ispitanika, četiri s područja Ličko-senjske županije te četiri s područja Primorsko-goranske županije. Ispitanici istraživanja su osobe iz javnog sektora koje su na neki način upoznate i povezane s fondovima Europske unije. U Ličko-senjskoj županiji intervju je proveden sa: v.d. voditeljicom LAG LIKA, ravnateljicom Javne ustanove Pećinski park Grabovača, stručnom suradnicom Javne ustanove NP Sjeverni Velebit, djelatnicom Turističke zajednice Otočac. U Primorsko-goranskoj županiji intervju je proveden sa: voditeljem LAG VINODOL, stručnom suradnicom Javne ustanove Park prirode Učka, stručnom savjetnicom Javne ustanove NP Risnjak, voditeljicom Turističke zajednice općine Vinodolska općina. Intervju se sastojao od devet pitanja koja su vezana za: opis djelovanja organizacija, trenutno stanje ruralnog turizma, potencijale za razvoj ruralnog turizma na području županija te iskustvima s korištenjem sredstava EU fondova i planovima za budućnost. Intervju je proveden u kolovozu 2023. godine.

## 2. Pregled literature

Bušljeta Tonković provela je istraživanje o mogućnostima održivog razvoja Ličko-senjske županije analizirajući turizam u Nacionalnom parku Plitvička jezera i Linden Tree Retreat & Ranch. Analizom je utvrđeno da je stupanj razvoja turizma, naročito selektivnih oblika u Središnjoj Lici nerazvijen ili loše razvijen. Ispitanici smatraju da je glavni uzrok takvog stanja nedostatak suradnje ključnih aktera i institucija, nedostatak stručnjaka i nepostojanje marketinške strategije, nedostatak investicija u turističku infrastrukturu. Priliku za razvoj turizma u budućnosti ispitanici vide u netaknutoj prirodi i kulturnoj baštini kao osnovi za razvoj avanturističkog, sportskog, planinskog i zdravstvenog turizma. (Bušljeta Tonković, 2019.)

Bartoluci i suradnici navode da se ruralni turizam u Republici Hrvatskoj kao posebna vrsta turizma počeo razvijati devedesetih godina prošlog stoljeća. Ruralni turizam jedna je od najperspektivnijih dopunskih djelatnosti u Hrvatskoj i treba kontinuirano težiti njegovom održivom razvoju. Ulaskom Hrvatske u EU Hrvatskoj su se otvorile mogućnosti financiranja različitih područja i projekta iz EU fondova pa tako i financiranje ruralnog turizma. Iako je trend povlačenja iz EU fondova u porastu potrebno je uložiti dodatne napore u razvoj ruralnog turizma kao osnove za revitalizaciju slabije razvijenih ruralnih područja Hrvatske. (Bartoluci, 2018.)

Mrvoš i suradnici prikazuju trenutno stanje poduzetništva u ruralnim područjima Primorsko-goranske županije, s naglaskom na ulogu i značaj OPG-ova. Provedena studija otkriva prostor za implementaciju novih razvojnih mogućnosti, snažnijeg poduzetničkog umrežavanja i učinkovitijeg korištenja financijskih potpora, uz poštivanje održivog razvoja ruralnih područja. Autori ističu važnost jačanja integracije poduzetnika kao važnog čimbenika razvoja ruralnog turizma. (Mrvoš, 2022.)

Marušić ističe da je ruralni turizam značajan čimbenik u održivom razvoju ruralnih područja koji pomaže u očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu tradicijsku i ekološku proizvodnju te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovu održivog razvoja. Agroturizam u razvoju Hrvatske ima sve veće značenje. Na području Primorsko-goranske županije postoje inicijative za intenzivniji razvoj agroturizma jer je područje bogato bioraznolikošću i ima povoljan geografski položaj. (Marušić, 2017.)

Kovačićek i suradnici proveli su istraživanje o ruralnom turizmu na prostoru Sisačko-moslavačke županije. Potencijal za razvoj selektivnih oblika turizma predstavljaju očuvanost prostora, rijetka naseljenost županije i očuvana tradicijska graditeljska baština. Unatoč uspješnom razvoju zdravstvenog, lovnog, cikloturizma i gastro turizma, turistički potencijal još nije dovoljno iskorišten. Kao glavne prepreke razvoju ruralnih krajeva navedene su: manjak poduzetničkih kapaciteta i stručne podrške za snažniju diversifikaciju ruralnog gospodarstva, ostarjelost stanovništva. Brža revitalizacija se može postići izgradnjom infrastrukture, potporama za mlade i poticajnim mjerama za samozapošljavanje te boljom promocijom domaće poljoprivrede. (Kovačićek i suradnici, 2021.)

Franić i Cunj definiraju agroturizam kao jedan od oblika ruralnog turizma koji podrazumijeva boravak turista u seoskoj sredini u kojoj se pružaju mogućnosti za aktivno sudjelovanje u životu i radu na seoskom imanju. Zagrebačka županija ima dobar potencijal za razvoj seoskog turizma: osim poljoprivrednih mogućnosti pogoduje joj geografski položaj, blizina Zagreba i dobra prometna povezanost. Rezultati analize Zagrebačke i Istarske županije upućuju na brojne sličnosti u razvoju agroturističkih aktivnosti. Obje županije imaju prirodne, društvene i kulturne predispozicije za razvoj seoskog turizma. (Franić i Cunj, 2007.)

Grgić i suradnici ističu da zaštićena područja imaju važnu ulogu u očuvanju biološke raznolikosti i često se valoriziraju kao resurs u turizmu. Porastom potražnje za turizmom temeljenim na prirodi raste i potražnja za turizmom u zaštićenim prirodnim područjima. Analizirani su stavovi ispitanika o turizmu u zaštićenom prirodnom području-Lonjsko polje. Rezultati istraživanja pokazuju da 56,9 % ispitanika smatra da onečišćenja nastala ljudskom aktivnošću najviše utječu na narušavanje bioraznolikosti te da je informiranje o odgovornom ponašanju način očuvanja bioraznolikosti. Društveno učenje i edukacija o važnosti zaštićenih područja ima ključnu ulogu u očuvanju bioraznolikosti. (Grgić i suradnici, 2021.)

Franić i suradnici proveli su istraživanje s ciljem izučavanja kako se dočekuje program SAPARD u Hrvatskoj. U istraživanju su sudjelovali predstavnici državne i lokalne administracije i predstavnici poljoprivrednika koji su zainteresirani za korištenje sredstava SAPARD-a. Istraživanjem je utvrđeno da će se tijekom primjene SAPARD-a, pojavljivati jednaki problemi kao i u drugim zemljama koje su se njime koristile: u složenim administrativnim i organizacijskim procedurama, kriterijima za dodjelu sredstava i manjku raspoloživih nacionalnih sredstava. (Franić i suradnici, 2007.)

Grgić i suradnici ističu da agroturizam postaje sve češća djelatnost u ruralnim prostorima. Strukturne promjene u poljoprivredi Hrvatske dovode do slabljenja ruralne ekonomije što nameće potrebu traženja dodatnih izvora prihoda. Hrvatska ima brojne prednosti za razvoj agroturizma: povoljan zemljopisni položaj, očuvana prirodna i kulturna baština, velik broj turista kojima je destinacija Jadransko more te dostupnost sredstava Europskih fondova za investicije u agroturizmu. Hrvatska bi u razvoju agroturizma trebala slijediti primjer naprednijih država kao što su Austrija i Italija. (Grgić i suradnici, 2015.)

Bakan i suradnici proveli su istraživanje s ciljem procjene uspješnosti korištenja bespovratnih sredstava u svrhu razvoja turizma Virovitičko-podravske županije te jesu li javni pozivi za bespovratna sredstva EU prilagođeni stvarnim potrebama turizma. U razdoblju od 2014.-2020. realiziran je niz projekata koji su uspješni primjeri kako bespovratna sredstva mogu osigurati rast konkurentnosti turističkog sektora i pozitivno utjecati na zapošljavanje. Virovitičko-podravska županija pripada najuspješnijim županijama po povlačenju sredstava EU fondova. (Bakan i suradnici, 2022.)

### 3. Fondovi Europske unije

Europska Unija (EU) je regionalna organizacija europskih država čiji je cilj jačanje ekonomske integracije, pomoću koje njezine države članice ostvaruju zajedničke ciljeve, kao što su uravnotežen gospodarski i društveni razvoj, visoka razina zaposlenosti i zaštita prava i interesa građana. (Kandžija i Cvečić, 2011.). Europska unija udruženje je 27 europskih zemalja osnovano kako bi promicalo mir, stabilnost, demokraciju, ljudska prava i gospodarski napredak u Europi. Hrvatska je članica Europske unije od 1. srpnja 2013. godine, ulaskom je postala dio jedinstvenog tržišta EU i sudjeluje u donošenju odluka o zajedničkim pitanjima u okviru EU institucija. Također, Hrvatska je dobila pristup financijskim sredstvima EU fondova koja se koriste za podršku različitim projektima i razvoju gospodarstva. „ Jedan od pozitivnih čimbenika ulaska u Europsku uniju su EU fondovi koji omogućavaju djelomično ili skoro potpuno financiranje dobro napisanih projekta koji za svrhu imaju razvoj određenog dijela zemlje.“ (Tolušić, 2013.)

Europska unija osigurava financijska sredstava za niz projekata i programa, a primjenjuju se stroga pravila kako bi se osiguralo da se novac troši na odgovoran način te je upotreba sredstava pod stalnim nadzorom. Financijska sredstva dostupna su u različitim oblicima:<sup>1</sup>

- bespovratna sredstva
- subvencije kojima upravljaju nacionalna ili regionalna tijela
- zajmovi, jamstva i vlasnički kapital kao oblici financijske potpore za provedbu politika i programa EU-a
- zajmovi državama članicama EU-a i trećim zemljama
- nagrade pojedincima natjecanja u okviru programa Obzor Europa (Program EU za istraživanje i inovacije za razdoblje 2021.-2027.)

Programima koji se financiraju iz proračuna Europske unije može se upravljati na tri načina: izravno, podijeljeno i neizravno upravljanje. Glavno područje u kojem se primjenjuje podijeljeno upravljanje je Kohezijska politika.

---

<sup>1</sup> Službena stranica Europske unije, dostupno na: [https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies\\_hr](https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_hr) (pristup: 06.08.2023.)



Europski fondovi su financijski instrumenti koji podupiru provedbu pojedine javne politike Europske unije u zemljama članicama. Cilj dodjeljivanja EU fondova je poticati gospodarski rast, razvoj, inovacije, zapošljavanje, zaštitu okoliša, infrastrukturu, istraživanje i mnoga druga područja. Fondovi Europske unije su novac europskih građana koji se prema određenim pravilima i procedurama dodjeljuje raznim korisnicima za provedbu projekata koji trebaju pridonijeti postizanju spomenutih ključnih javnih politika Europske unije.<sup>2</sup>

Europske javne politike odnose se na razdoblje od sedam godina te se nazivaju financijskom perspektivom. Europski fondovi imaju snažan utjecaj na regionalni razvoj zemalja korisnica, te predstavljaju jedan od glavnih kosača regionalnog razvoja pojedine regije. Cilj svake regije, institucije i svakog korisnika sredstava trebala bi biti priprema i provedba kvalitetnih projekata. „Kvalitetne ideje pretočene u kvalitetne projekte preduvjet su apsorpcije sredstava iz EU fondova u svrhu održivog regionalnog razvoja“ (Devčić i Šostar, 2015.). Dostupnost fondova za regionalni razvoj ovisi o tome u kojoj fazi članstva u EU je pojedina zemlja. Svaka članica Europske unije ulaže određeni financijski iznos za članstvo u EU. Sredstava koja se ulažu u fondove financiraju se davanjima poreznih obveznika. Postoje različiti mehanizmi kontrole namjenskog trošenja europskog novca te kriteriji odabira projekata koji se financiraju europskim sredstvima. Sredstva dodijeljena nekoj državi u određenoj godini ne iskorištavaju se u istoj godini nego se, ovisno o programu, raspoređuju iz jedne godine proračuna u nekoliko godina.

Kohezijska politika jedna je od najznačajnijih javnih politika Europske unije. Kako bi se postigao ravnomjerni razvoj, Europska unija posebnu pozornost pridaje jačanju ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Nastoje se smanjiti razlike među pojedinim regijama s posebnim naglaskom na ruralna područja, područja zahvaćenim industrijskom tranzicijom te regijama s prirodnim nepogodama ili demografskim poteškoćama. Glavni cilj Kohezijske politike je smanjiti značajne gospodarske, socijalne i teritorijalne razlike koje postoje između regija Europske unije, ali i jačati globalnu konkurentnost europskog gospodarstva.

Kohezijska politika financira se iz tri glavna fonda: Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski socijalni fond (ESF) i Kohezijski fond (KF), na raspolaganju su još dva fonda: Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR) i Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR). Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond nazivaju se strukturni fondovi, a

---

<sup>2</sup> Europski strukturni i investicijski fondovi, dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (pristup: 07.08.2023.)

svih pet imaju zajednički naziv Europski strukturni i investicijski fondovi. (Graf 2. Shematski prikaz Europski strukturni i investicijski fondovi). Središnje koordinacijsko tijelo Republike Hrvatske nadležno za upravljanje Europskim strukturnim i investicijskim fondovima je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije.



Graf 1. Shematski prikaz Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI fondovi)

Izvor: izrada autora

### **Kohezijski fond**

Kohezijski fond osnovan je kako bi se doprinijelo općem cilju jačanja ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije Unije pružanjem financijskih doprinosa u području okoliša i transeuropskih mreža u području prometne infrastrukture. (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Uredba EU 2021.) Fond je namijenjen za države članice EU čiji je bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90% prosjeka Europske unije.

### **Europski fond za regionalni razvoj**

Europski fond za regionalni razvoj doprinosi smanjivanju razlika između razina razvijenosti različitih regija i smanjivanju zaostalosti regija u najnepovoljnijem položaju, među kojima se posebna pozornost poklanja regijama koje su izložene ozbiljnim i trajnim prirodnim ili demografskim poteškoćama, kao što su najsjevernije regije s vrlo niskom gustoćom naseljenosti te otočne, pogranične i planinarske regije. (Ministarstvo regionalnog razvoja i

fondova Europske unije, Uredba EU 2021.). Namjena fonda: ulaganje u proizvodne investicije s ciljem otvaranja radnih mjesta, infrastrukturne investicije te lokalni razvoj i razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Europski fond za regionalni razvoj također financira Interreg-Europska teritorijalna suradnja. Interreg je instrument Europske unije koji služi za poticanje suradnje između regija i država te osigurava financiranje projekata između država članica, država koje pristupaju Europskoj uniji te susjednih zemalja.

### **Europski socijalni fond**

Fond je namijenjen poticanju poduzetništva, pomaže ljudima pri otvaranju poduzeća ili zaposlenja, poboljšava obrazovanje te pruža pomoć ljudima u nepovoljnom položaju. Europski socijalni fond 2021. godine promijenio je naziv u Europski socijalni fond Plus (ESF+) te obuhvaća četiri instrumenta financiranja koji su u programskom razdoblju od 2014. do 2020. bili odvojeni: Europski socijalni fond, Fond za europsku pomoć najpotrebnijima, Inicijativu za zapošljavanje mladih i Europski program za zapošljavanje i socijalna pitanja.

### **Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj**

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj financira restrukturiranje poljoprivrednog i šumarskog sektora, mjere zaštite okoliša i prirode pri upravljanju poljoprivrednim posjedom te diversifikaciju ekonomskih aktivnosti. (Hodak, 2010.). Fond je namijenjen poboljšanju upravljanja i kontrole nad politikom ruralnog razvoja, ulaganju u uspostavu ekološke i teritorijalne ravnoteže, zaštitu klimatskih uvjeta i uvođenje inovacija u poljoprivredni sektor.

### **Europski fond za pomorstvo i ribarstvo**

Fond je namijenjen osiguravanju financijskih sredstava ribarskoj industriji i priobalnim zajednicama kako bi se mogli prilagoditi čestim promjenama u sektoru. Zalaže se za ekološko ribarstvo i ekološke metode proizvodnje, te potiče i održiv razvoj u ribarskim područjima. Također, osigurava financiranje raznih aktivnosti od istraživanja tržišta do modernizacije flote, smanjenja količine broskog otpada, poboljšanje pogona i smanjenja zagađivanja okoliša.

### 3.1. Korisnici EU fondova

Europski fondovi su predviđeni za županije, gradove, udruge, obrazovne institucije, poduzetnike, obrtnike i ostale javne i državne ustanove, a pravo na povlačenje sredstava iz EU fondova imaju sve vrste organizacija iz javnog, privatnog i civilnog sektora, te građani i njihove inicijative. Kako bi korisnicima sredstava iz ESI fondova olakšali praćenje i izvršavanje njihovih obveza, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) je pripremila Korisnički priručnik o provedbi EU projekta koji sadrži savjete i primjere lakše i uspješnije provedbe ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava. (Korisnički priručnik o provedbi EU projekta, 2020.). Agencija poduzetnicima pruža podršku kroz sve faze njihovog poslovanja od istraživanja i razvoja ideje pa sve do plasmana na tržište. Također, Upravljačko tijelo (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU) na internetskoj stranici javno objavljuje i ostalu dokumentaciju vezanu uz provedbu projekata uključujući upute te sve potrebne informacije. Korisnici koji prijavljuju projekt za financiranje sredstvima EU fondova moraju slijediti postupak prijave:

1. Informiranje o mogućnostima financiranja

Područja koja se mogu financirati kroz EU fondove navedena su u dokumentu Operativni programi, a obuhvaćaju: poljoprivredu, kulturu, znanost, promet, okoliš i dr. Ukoliko projektna ideja nije obuhvaćena Operativnim programom ne može se financirati EU sredstvima.

2. Pretraživanje natječaja

Drugi korak je pronalaženje odgovarajućeg natječaja koji podržava ciljeve projekta.

3. Priprema natječajne dokumentacije

Najvažniji dokument natječajne dokumentacije su Upute za prijavitelje koje sadrže sve potrebne informacije za prijavu projekta. Potrebno je jasno opisati projekt i njegovu važnost te definirati projektne partnere s kojima ćete provoditi projekt i ciljne skupine kome je projekt namijenjen.

U Tablici 1. prikazano je tko sve mogu biti korisnici pojedinih Europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Tablica 1. Korisnici Europskih strukturnih i investicijskih fondova

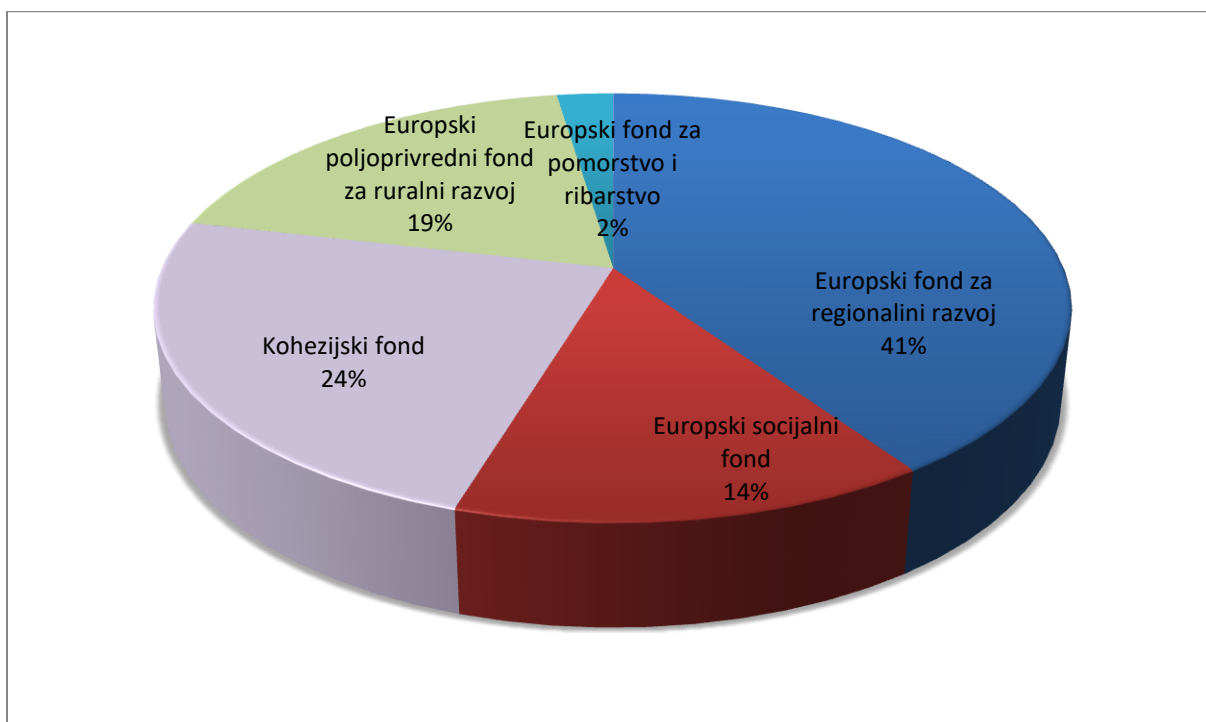
<b>KOHEZIJSKI FOND</b>	<b>EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ</b>	<b>EUROPSKI SOCIJALNI FOND</b>	<b>EUROPSKI POLJOPRIVREDNI FOND ZA RURALNI RAZVOJ</b>	<b>EUROPSKI FOND ZA POMORSTVO I RIBARSTVO</b>
-Tijela javne vlasti -Poslovni sektor (kroz sudjelovanje u postupcima javne nabave za isporuku dobara usluga i obavljanje radova kao što su različite studije, građevinski radovi i sl.)	-Istraživački centri, lokalne i regionalne vlasti, škole, korporacije, državna uprava, mala i srednja poduzeća, sveučilišta, udruge -Javna tijela, organizacije privatnog sektora, nevladine organizacije, volonterske organizacije -Strane tvrtke s bazom u regiji	- Javna uprava, udruženja radnika i poslodavaca, nevladine organizacije, dobrotvorne ustanove i tvrtke	- Poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, šumari i poljoprivrednici	- Gospodarski subjekti i udruge u državama članicama Europske unije

Izvor: izrada autora prema podacima Europski strukturni i investicijski fondovi

## 4. Dostupnost fondova EU u Republici Hrvatskoj

Prije punopravnog članstva Republici Hrvatskoj su na raspolaganju bila sredstava iz Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA). Kroz program IPA financirale su se pripreme za provođenje kohezijske i poljoprivredne politike EU. Instrument pretpristupne pomoći imao je važnu ulogu pri upravljanju i kontroli nad sredstvima fondova EU. U Hrvatskoj za provođenje programa IPA zaduženo je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU dok je za financijsko upravljanje zaduženo Ministarstvo financija. Pretpristupni program je nastavak prve generacije EU fondova: CARDS, PHARE, ISPA i SAPARD te predstavlja pripremu za Europske strukturne i investicijske fondove.

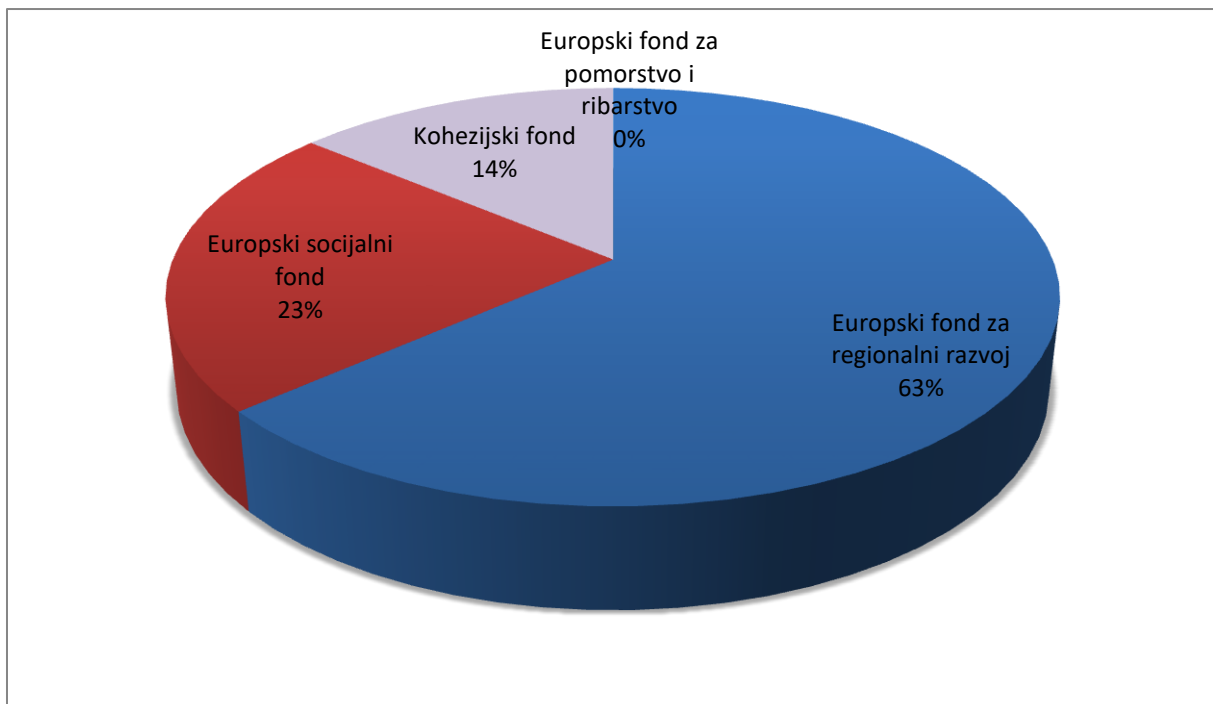
Ulaskom u punopravno članstvo Europske unije, dogodile su se važne promjene u odnosu na korištenje razvojnih fondova EU. Umjesto prilično ograničenih sredstava koja su u Hrvatskoj bila dostupna kroz IPA program, nakon članstva na raspolaganju su puno veća sredstva ESI fondova. Na grafu 2. prikazan je ukupni proračun tj. raspodjela ESI fondova za financijsko razdoblje 2014.-2020. godine. Od ukupnog iznosa 10.675.944.270 eura za ciljeve Kohezijske politike predviđeno je 8.397.078.632 eura, za poljoprivredu i ruralni razvoj 2.026.222.500 eura, a za razvoj ribarstva 252.643.138 eura.



Graf 2. Ukupni proračun za financijsko razdoblje 2014.-2020., RH

Izvor: izrada autora prema podacima Europske komisije, 2014.-2020.

Na grafu 3. prikazana je raspodjela ESI fondova u RH za financijsko razdoblje 2021.-2027. Od ukupnog iznosa (10.365.633.881 eura) dodijeljenog RH predviđeno je za Europski fond za regionalni razvoj 6.358.481.205 eura, za Europski socijalni fond 2.267.966.165 eura, za Kohezijski fond 1.391.062.256 eura te za Europski fond za pomorstvo i ribarstvo 348.124.255 eura.



Graf 3. Ukupni proračun za financijsko razdoblje 2021.-2027., RH

Izvor: izrada autora prema podacima Europske komisije, 2021.-2027.

Apsorpcijski kapacitet predstavlja sposobnost pojedine države da iskoristi sredstva koja su joj dodijeljena iz Europskih fondova, a dijeli se u tri kategorije: administrativni, financijski i makroekonomski kapacitet. Administrativni kapacitet se odnosi na sposobnost dionika pojedinačno, ali još više na sposobnost sustava u cjelini da obavlja poslove koji su vezani za pripremu i provedbu svih predviđenih i povjerenih procedura koje su vezane uz fondove Europske unije. (Devčić i Šostar, 2012.). O razvijenosti administrativnih kapaciteta može se govoriti na temelju brojnosti prijava na natječaje i odaziva na edukacije. Financijski kapacitet se odnosi na sposobnost dionika i sustava da u potpunosti financijski podupire te procedure. (Devčić i Šostar, 2012.). Kad govorimo o financijskom kapacitetu regije, to je mjera u kojoj su njezini dionici sposobni financirati pripremu i provedbu projekata. Makroekonomski kapacitet se odnosi na ograničenje po kojem je pojedina zemlja ograničena u veličini

povlačenja sredstava kroz Strukturne fondove. (Devčić i Šostar, 2012.). Makroekonomski kapacitet neke zemlje ili regije unutar nje određen je njezinim makroekonomskim pokazateljima, tj. njezinim BDP-om. Prema podacima Europske komisije Hrvatska je u razdoblju od 2014.-2020. za provedbu Kohezijske politike imala na raspolaganju ukupni proračun u iznosu 10.576.126.423 eura (100 %), financijska sredstva dodijeljena odabranim projektima su iznosila 14.984.725.999 eura (142 %), a troškovi prijavljeni po odabranim projektima 8.569.095.208 eura (81 %).

#### **4.1. Mjere Programa ruralnog razvoja namijenjene razvoju turizma**

Mjera 6. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja

- Podmjera 6.2. Potpora ulaganja u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području
- Podmjera 6.4. Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima

Mjera 7. Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima

- Podmjera 7.4. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu

Mjera 8. Ulaganje u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma

- Podmjera 8.5. Potpora za ulaganje u poboljšanje otpornosti i okolišne vrijednosti šumskih ekosustava

Mjera 6. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja

Kako bi se potakao ostanak mladih u ruralnim područjima nužno je omogućiti mladima zapošljavanje i izvan poljoprivrednih zanimanja što je jedan od glavnih ciljeva ove mjere.

Podmjera 6.2. Potpora ulaganja u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području dodjeljuje se za slijedeće aktivnosti: turizam u ruralnom području (ugostiteljske i turističke usluge na OPG-u); tradicijski, umjetnički obrti, izrada suvenira; usluge u ruralnim područjima; prerada/prodaja proizvoda. Potpora se dodjeljuje za novu nepoljoprivrednu djelatnost koja nije započeta do vremena podnošenja Zahtjeva za potporu. Korisnici: poljoprivredna gospodarstva, fizičke osobe koje pokreću novu nepoljoprivrednu djelatnost.



Podmjera 6.4. Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima dodjeljuje se za slijedeće aktivnosti: turizam u ruralnom području; tradicijski, umjetnički obrti, izrada suvenira; usluge u ruralnim područjima; prerada/prodaja proizvoda. Potpora se dodjeljuje za ulaganje u razvoj već postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti. Korisnici: poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnik poljoprivrednika u rangu malih i mikro poslovnih subjekata i fizičke osobe u svojstvu nositelja ili člana OPG-a. Bespovratna sredstva se mogu dobiti za izgradnju, rekonstrukciju i opremanje kuća za odmor, apartmana i drugih vrsta objekata.

#### Mjera 7. Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima

Cilj mjere je da osiguranjem kvalitetne komunalne i društvene infrastrukture učiniti ruralna područja poželjnim za život.

Podmjera 7.4. Ulaganje u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu dodjeljuje se za slijedeće aktivnosti: ulaganje u opremanje turističkog informativnog centra, planinarskog doma, objekata za ribolov, biciklističkih staza, pješačkih staza. Korisnici: jedinice lokalne samouprave, udruge koje se bave djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo, lokalne akcijske grupe. Ulaganja su prihvatljiva za naselja s najviše 5000 stanovnika.

#### Mjera 8. Ulaganje u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma

Podmjera 8.5. Potpora za ulaganje u poboljšanje otpornosti i okolišne vrijednosti šumskih ekosustava dodjeljuje se za aktivnosti: uređenje i uspostava poučnih staza, vidikovaca i ostale manje infrastrukture. Korisnici: šumoposjednici, udruge usmjerene na zaštitu prirode i okoliša.

## **5. Dostupnost fondova EU u Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji**

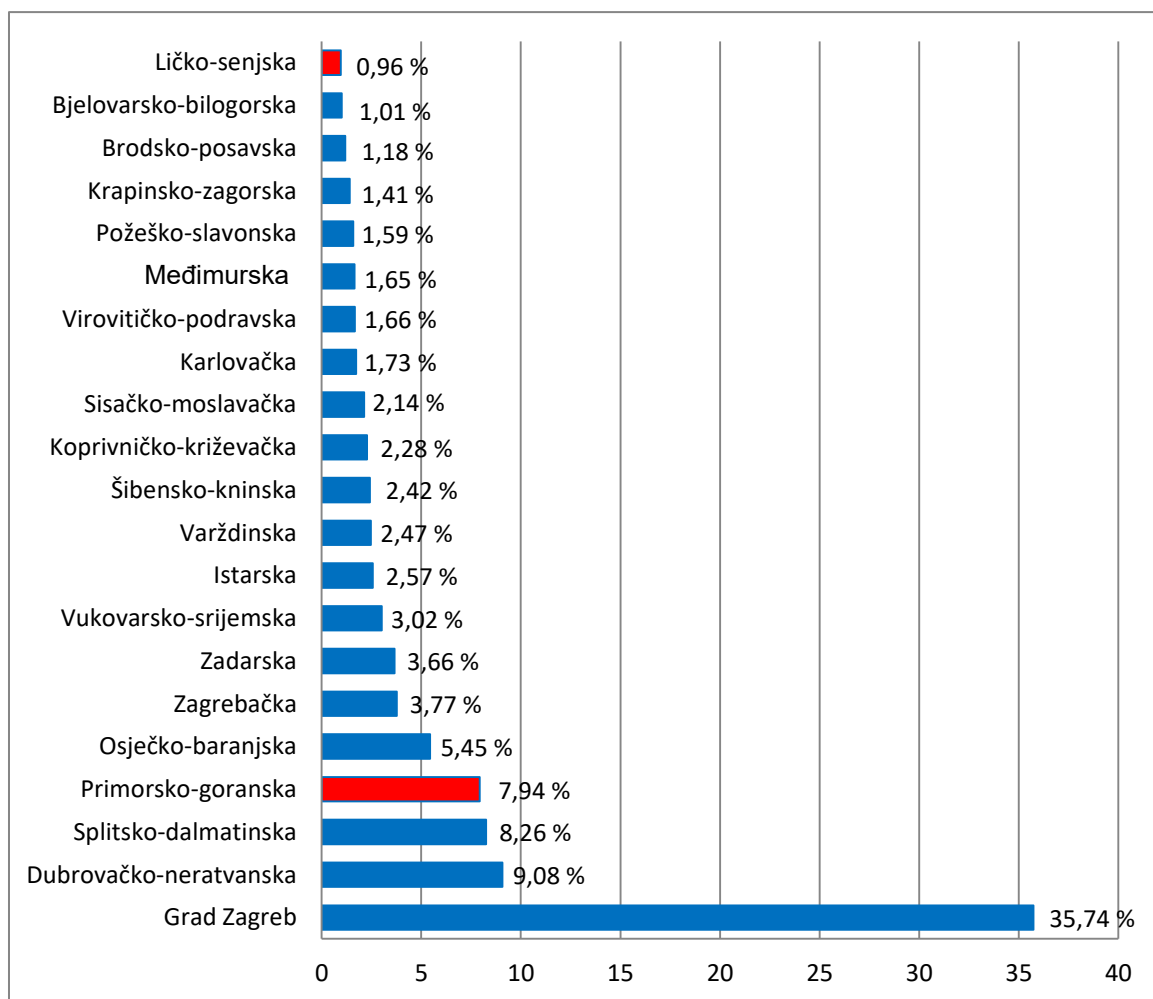
### **5.1. Institucije za pripremu i provedbu projekata sufinanciranih iz fondova EU u Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji**

Najveću ulogu u poticanju i razvoju turizma u Ličko-senjskoj županiji ima Turistička zajednica Ličko-senjske županije te manje turističke zajednice gradova i općina u županiji. Turistička zajednica je osnovana radi promicanja i razvoja turizma i gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske usluge i usluge u turizmu. Unutar Ličko-senjske županije djeluje Upravni odjel za regionalni razvoj i fondova EU koji obavlja poslove vezanu za pripremu i prijavu projekata financiranih iz sredstava odnosno fondova EU. U svrhu poticanja regionalnog razvoja Ličko-senjska županija je za obavljanje poslova regionalnog koordinatora osnovala javnu ustanovu razvojnu agenciju Ličko-senjske županije LIRA. Jedna od ključnih djelatnosti LIRA-e je pružanje stručne pomoći u pripremi i provedbi programa potpore javnim ustanovama, u pripremi i provedbi razvojnih projekata od interesa za razvoj županije, a posebno projekta iz strukturnih i investicijskih projekata Europske unije.

Važnu ulogu u poticanju i razvoju turizma u Primorsko-goranskoj županiji ima Turistička zajednica Kvarner te brojne turističke zajednice gradova i općina u županiji. Djelovanje Turističke zajednice Kvarnera usmjereno je na promociju turističkog proizvoda regije Kvarner, razvijanje svijesti o važnosti društvenih i gospodarskih učinaka turizma te o važnosti očuvanja i zaštite okoliša. U Primorsko-goranskoj županiji djeluje Upravni odjel za regionalni razvoj, infrastrukturu i upravljanje projektima koji obavlja poslove vezane uz pripremu i implementaciju projekata sufinanciranih iz fondova Europske unije. Primorsko-goranska županija je početkom 2018. godine osnovala Javnu ustanovu Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije (Prigoda). Svrha Agencije je poticanje održivog ravnomjernog razvoja županije te također provodi aktivnosti savjetodavne i stručne pomoći u pripremi i provedbi razvojnih projekata. Lokalna razvojna agencija PINS je društvo ograničene odgovornosti neprofitnog tipa za istraživanje i razvoj u gospodarstvu, tj. potporna institucija s ciljem stvaranja povoljnog poduzetničkog okruženja u Gorskom kotaru. Agencija korisnicima pruža usluge informiranja o financiranju projekata iz EU fondova te izrade prijavne dokumentacije za natječaje.

## 5.2. Analiza iskorištenosti EU fondova na prostoru Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije

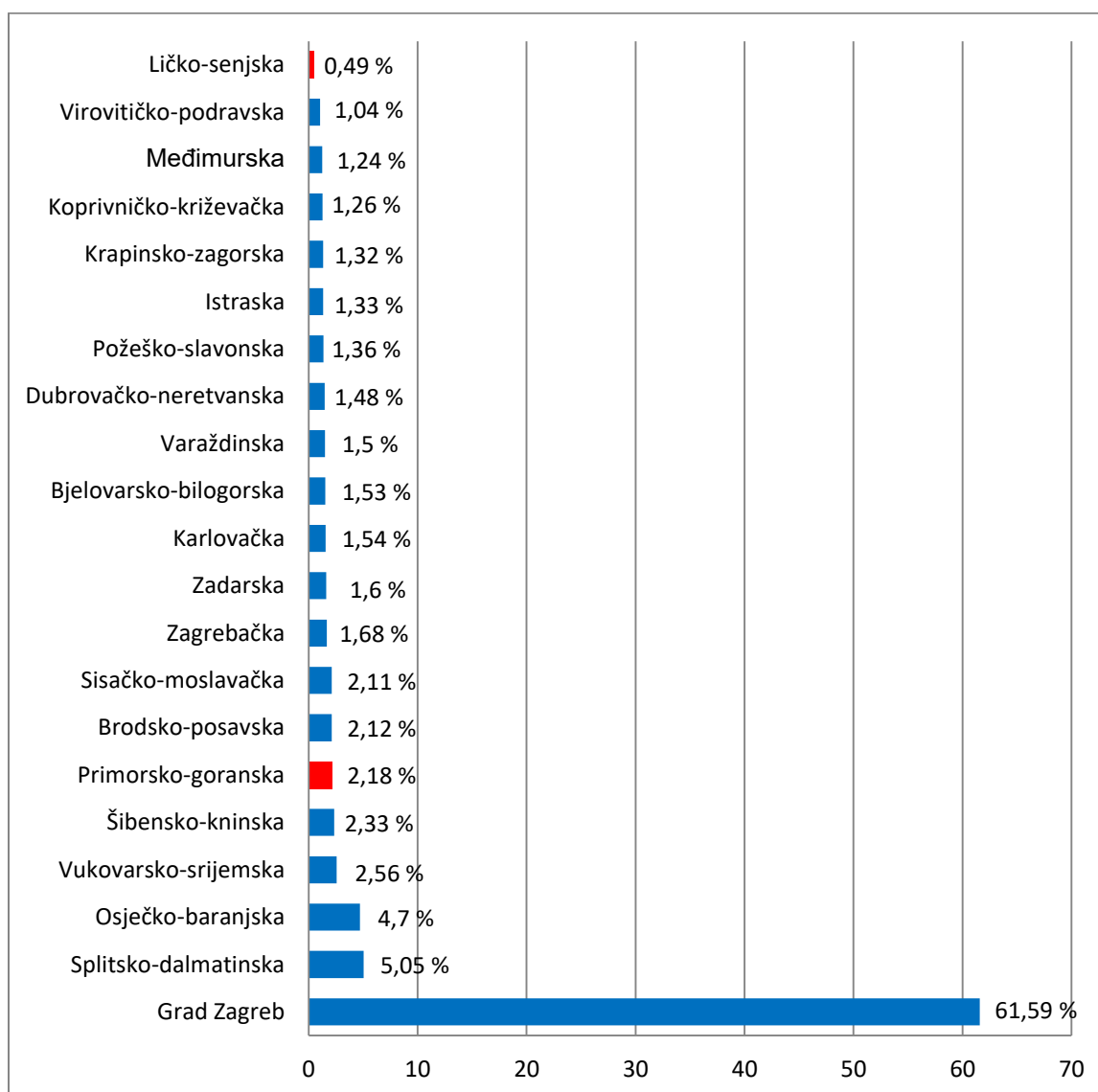
Ličko-senjska i Primorsko-goranska županija provode brojne projekte financirane iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova. Na Grafu 4. prikazana je geografska rasprostranjenost projekta u okviru dodjele bespovratnih sredstava Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“. Najveći iznos ugovorenih sredstava odnosi se na grad Zagreb koji sudjeluje u ukupnom udjelu s visokih 35,74 %. Primorsko-goranska županija nalazi se na četvrtom mjestu s udjelom od 7,94 % dok se Ličko-senjska županija nalazi na zadnjem mjestu s udjelom od 0,96 %.



Graf 4. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Izvor: izrada autora prema podacima „Izvešće o korištenju Europskih strukturnih i investicijskih fondova i pretpripravnih programa pomoći EU za razdoblje od 1.7. do 31.12.2022. godine“.

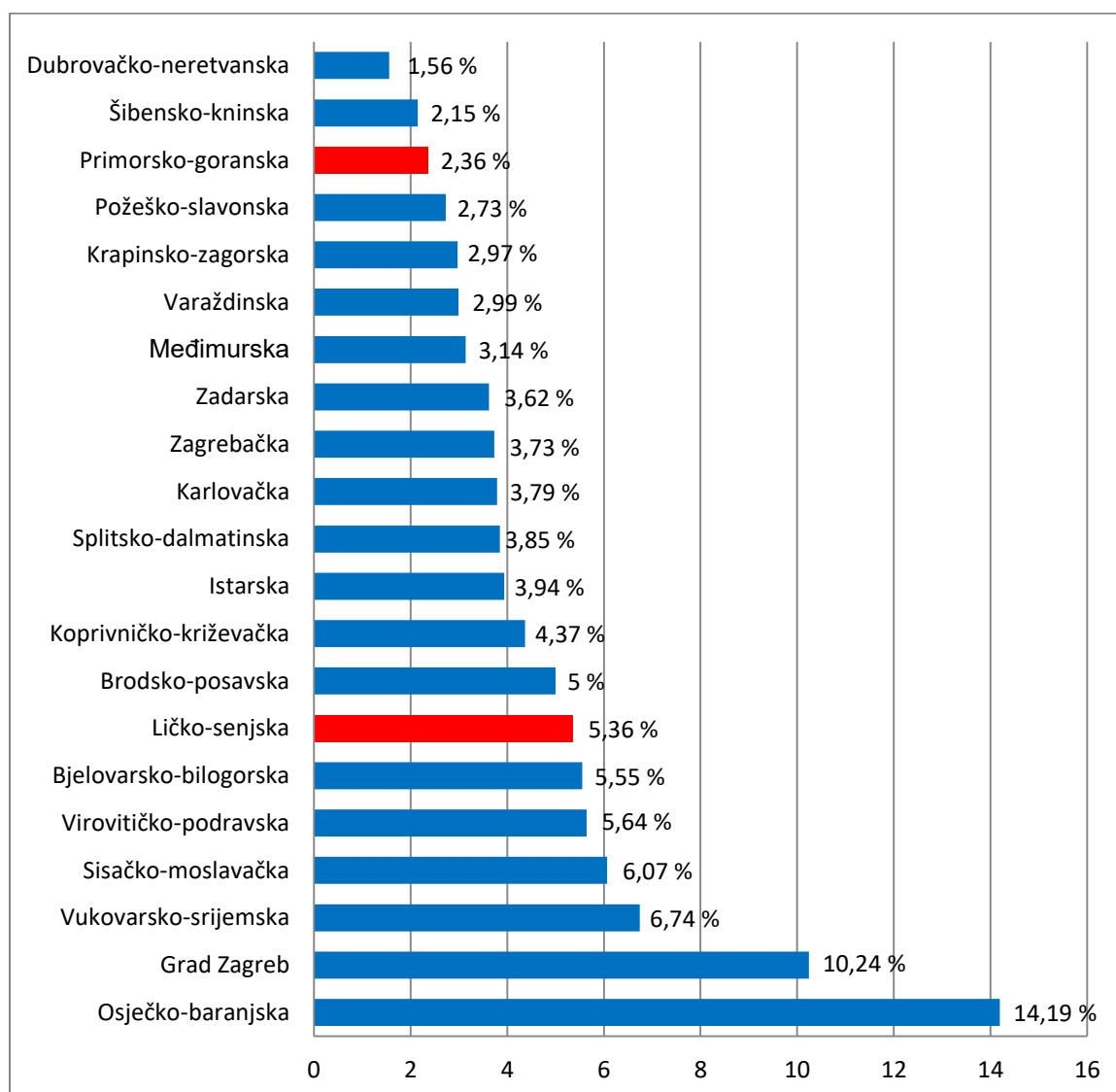
Na Grafu 5. prikazana je geografska rasprostranjenost projekta u okviru dodjele bespovratnih sredstava Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“. Najveći iznos ugovorenih sredstava za Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali,, odnosi se na grad Zagreb koji sudjeluje u ukupnom udjelu s visokih 61,59 %. Primorsko- goranska županija nalazi se na šestom mjestu s udjelom od 2,18 % dok se Ličko- senjska županija nalazi na zadnjem mjestu s udjelom od 0,49 %.



Graf 5. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Izvor: izrada autora prema podacima „Izvešće o korištenju Europskih strukturnih i investicijskih fondova i pretprijetnih programa pomoći EU za razdoblje od 1.7. do 31. 12.2022. godine“.

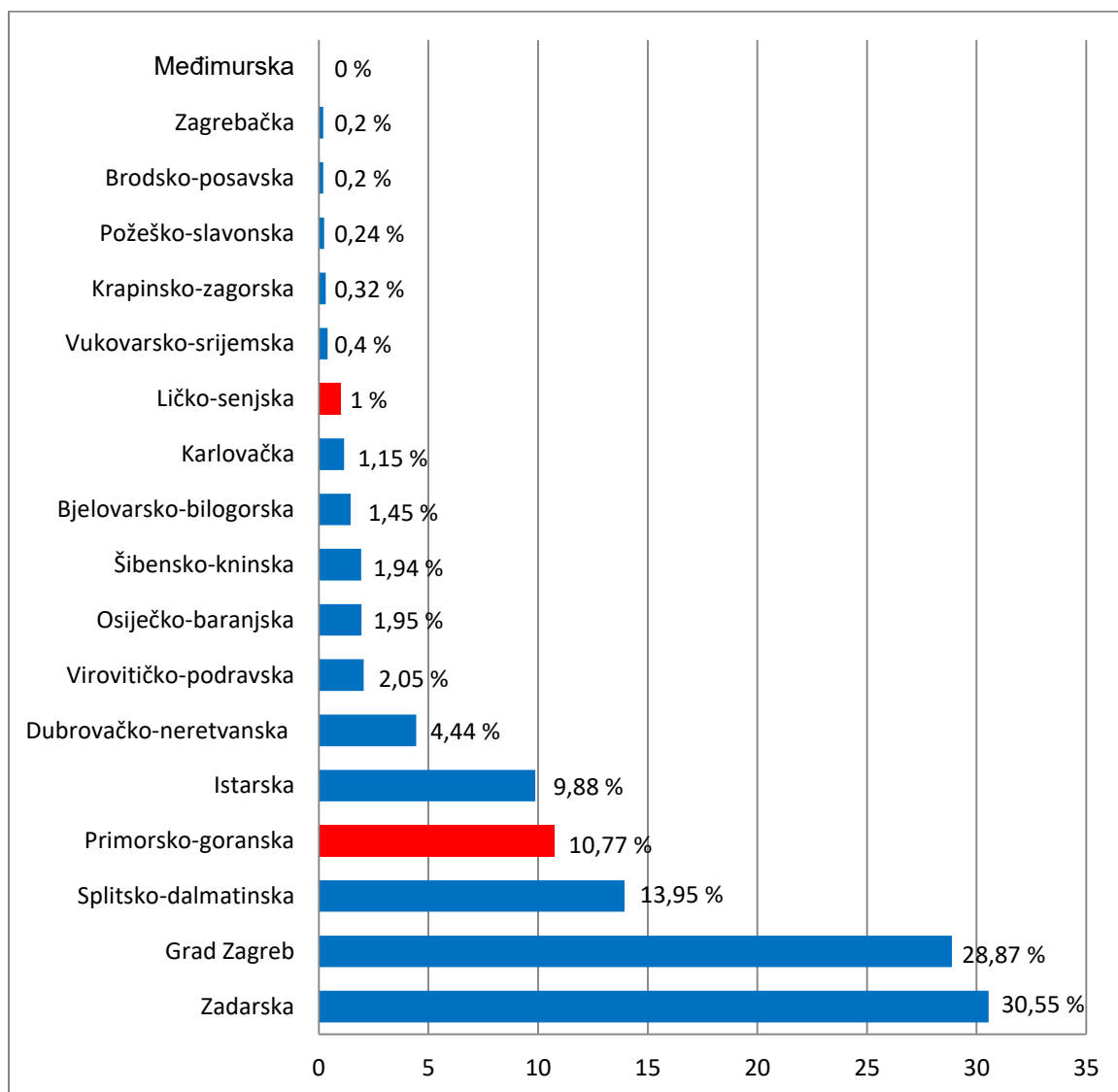
Na Grafu 6. prikazana je geografska rasprostranjenost projekta u okviru dodjele bespovratnih sredstava Programa „Ruralnog razvoja“. Najveći iznos ugovorenih sredstava za Program „Ruralnog razvoja“ odnosi se na Osječko-baranjsku županiju koja sudjeluje u ukupnom udjelu s 14,19 %. Ličko-senjska županija nalazi se na sedmom mjestu s udjelom od 5,36 % dok se Primorsko-goranska županija nalazi devetnaestom mjestu s udjelom od 2,36 %.



Graf 6. Dodjela bespovratnih sredstava Programa „Ruralni razvoj“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Izvor: izrada autora prema podacima „Izvešće o korištenju Europskih strukturnih i investicijskih fondova i pretprijetnih programa pomoći EU za razdoblje od 1.7. do 31. 12.2022. godine.“

Na Graf 7. prikazana je geografska rasprostranjenost projekta u okviru dodjele bespovratnih sredstava Operativnog programa „Pomorstvo i ribarstvo“. Najveći iznos ugovorenih sredstava za Operativni program „Pomorstvo i ribarstvo“ odnosi se na Zadarsku županiju koja sudjeluje u ukupnom udjelu s 30,55 %. Primorsko-goranska županija nalazi se na četvrtom mjestu s udjelom od 10,77 % dok se dvanaestom mjestu nalazi Ličko-senjska županija s udjelom od 1 %.



Graf 7. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Pomorstvo i ribarstvo“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Izvor: izrada autora prema podacima „Izvešće o korištenju Europskih strukturnih i investicijskih fondova i pretpristupnih programa pomoći EU za razdoblje od 1.7. do 31. 12.2022. godine.

### 5.2.1. Raspodjela sredstava EU fondova po općinama

Podaci o sredstvima Europskih fondova po stanovniku pružaju bolju informaciju od ukupnih podataka o ugovorenih sredstava fondova Europske unije. Što je ugovoreni iznos po stanovniku veći očekuje se i veći utjecaj projekta na gospodarstvo. Općine u Republici Hrvatskoj u 2021. godini iz Europskih fondova povukle su 614 milijuna kuna, a u slijedećoj tablici prikazano je koje su bile najuspješnije. Tablica 2. prikazuje deset općina koje su povukle najviše sredstava EU fondova po stanovniku u 2021. godini. Najveći iznos povukla je općina Perušić iz Ličko-senjske županije u iznosu od 17 tisuća kuna po stanovniku, a na četvrtom mjestu nalazi se općina Ravna Gora iz Primorsko-goranske županije koja je povukla 3,7 tisuća kuna po stanovniku.

Tablica 2. Raspodjela EU fondova po općinama, 2021.

	Općina	Županija	Broj stanovnika 2021.	EU fondovi 2021.	EU fondovi po stanovniku za 2021.
1.	<b>Perušić</b>	<b>Ličko-senjska</b>	<b>1.987</b>	<b>35.141.202</b>	<b>17.685,56</b>
2.	Lećevica	Splitsko-dalmatinska	491	2.900.552	5.907,44
3.	Primorski Dolac	Splitsko-dalmatinska	691	2.773.839	4.014,24
4.	<b>Ravna Gora</b>	<b>Primorsko-goranska</b>	<b>2.039</b>	<b>7.645.931</b>	<b>3.749,84</b>
5.	Ernestinovo	Osječko-baranjska	1.956	7.017.300	3.587,58
6.	Klanik	Koprivničko-križevačka	1.170	3.904.961	3.337,25
7.	Selca	Splitsko-dalmatinska	1.618	5.294.961	3.272,25
8.	Drenje	Osječko-baranjska	2.155	6.528.824	3.029,62
9.	Novigrad	Zadarska	2.171	6.547.320	3.015,81
10.	Generalski Stol	Karlovačka	2.166	6.427.309	2.967,36

Izvor: izrada autora prema podacima Ministarstvo financija, Proračun za 2021. godinu

Općina Perušić povučenim sredstvima EU fondova je u okviru projekta „Obnova i unaprjeđenje cikloturističkih ruta“ postavila novu cikloturističku infrastrukturu s ciljem promocije Perušića kao destinacije za aktivan turistički odmor. Projektom „Obnova postojeće i postavljanje nove turističke signalizacije“ poboljšana je turistička infrastruktura kako bi se turisti bolje upoznali s povijesnim, prirodnim i kulturnim znamenitostima. S ciljem poboljšanja ponude destinacije postavljen je photopoint na lokaciji kod Kosinjskog mosta, trenutno se obnavlja turska kula kao prostor u kojem će se turisti na inovativan način moći upoznati sa srednjovjekovnim kaštelom Perušić. Glavni cilj projekata je poboljšati uvjete za razvoj turizma općine tj. iskoristiti prirodni i kulturni potencijal kako bi se privuklo što više turista. Općina Ravna Gora povučenim sredstvima EU fondova provodi projekt uređenja prostora i šetnice uz jezero u Staroj Sušici. Planiraju se postaviti infopanoi, parkovna oprema te provesti hortikulturalno uređenje. Dosad jezero nije imalo turistički značaj i privlačnost kao što imaju veća goranska jezera, ali izgradnjom turističke infrastrukture to se planira promijeniti. Projekt „Centar za posjetitelje o velikim zvijerima“ proveden je u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ financiran sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj. Nositelj projekta je Javna ustanova Priroda, a partneri projekta su općina Ravna Gora i TZ Gorskog Kotara. Izgradnja Centra za posjetitelje i osmišljavanje cjelogodišnjih turističko-edukativnih sadržaja pridonijeti će očuvanju i održivom upravljanju prirodnom baštinom te povećati turističke atraktivnosti Gorskog Kotara. Očekivani rezultat projekta je povećanje broja posjetitelja, produženje turističke sezone, otvaranje novih radnih mjesta, poticanje lokalnog stanovništva na aktivnosti (proizvodnje hrane, usluge smještaja, izrada suvenira) što zajedno pridonosi razvoju lokalnog gospodarstva.

### **5.3. Projekti financirani iz sredstava EU fondova**

Primorsko-goranska županija je jedna od uspješnijih županija u Hrvatskoj po korištenju sredstava Europskih fondova. O pozitivnom utjecaju korištenju sredstava EU fondova na hrvatsko gospodarstvo govore podaci koje je na informativnom događanju „EU FONDOVI- Nove prilike 2021.-2027.“ istakao ministar regionalnog razvoja i fondova Europske unije Šime Erlić: „Na području Primorsko-goranske realiziraju se projekti vrijedni više od 920 milijuna eura. EU fondovi su ključno pogonsko gorivo razvoja Hrvatske u posljednjih deset godina. BDP nam je 5 % veći zahvaljujući EU fondovima, a više od 70 % svih javnih investicija u



Hrvatskoj financira se iz EU fondova. Vidljivo smanjujemo razvojni jaz za prosjekom Europske unije.“ (Erlić, 2023.) Informativno-edukativna događanja „EU FONDOVI-Nove prilike 2021.-2027.“ namijenjena su predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave, predstavnicima regionalnih i lokalnih razvojnih agencija, korisnicima i potencijalnim korisnicima sredstava iz EU fondova te dionicima regionalnog i lokalnog razvoja. Također, predstavljaju se i mogućnosti sufinanciranja projekta u okviru Kohezijske politike s naglaskom na programima „Konkurentnost i kohezija 2021.-2027.“ koji je vrijedan 5.203 milijardi eura i „Integrirani teritorijalni program 2021.-2027.“ koje je vrijedan 1.569 milijardi eura. (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2023.)

Na informativno-edukativnom događanju „EU FONDOVI-Nove prilike 2021.-2027.“ održanom u Senju izaslanica ličko-senjskog župana Ana Rukavina Stilinović istakla je kako su svi koji su sudjelovali u realizaciji EU projekta proteklih nekoliko godina stekli veliko iskustvo koje će im koristiti u novom financijskom razdoblju: „ U realizaciji EU projekta puno su nam pomogli Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU i SAFU. Druga smo županija u Hrvatskoj po povučenim EU sredstvima po glavi stanovnika. No, naša županija ima malo ljudi pa nemamo puno proračunskog novca za realizaciju EU projekta. Kao jedan od najvažnijih projekta izdvojila bih projekt razvojnog centra Ličko-senjske županije te projekt Centar izvrsnosti Cerovačke špilje.“ (Rukavina Stilinović, 2021.)

Projekt „Centar izvrsnosti Cerovačke špilje-održivo upravljanje prirodnom baštinom i krškim podzemljem“ proveden je u okviru Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.-2020.“ sufinanciran sredstvima EU fonda za regionalni razvoj. Nositelj projekta je Javna ustanova Park prirode „Velebit“, partneri projekta su: Zadarska županija, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije „Natura Jadera“ i Zagrebački speleološki savez. Projekt se provodi na području Parka prirode Velebit, u općini Gračac, a cilj projekta je doprinijeti očuvanju okoliša i zaštiti prirodne baštine jačanjem modela održivog upravljanja zaštićenim područjima RH i Europske unije. Projekt također doprinosi razvoju jadranske regije diversifikacijom turističke ponude.

S ciljem brendiranja Like i podvelebitskog primorja LAG Lika proveo je petogodišnji projekt Integra Lika 2000. Projektom je obuhvaćeno niz manjih projekta kao što su Lička seljačka tržnica, Promocija gastro turističke ponude, Stay 3 Days in Lika s ciljem integralnog razvoja područja. Projekt Stay 3 Days in Lika pokrenut je s ciljem povećanja dolazaka, ali i produljenja boravka turista u Lici. Do sada, dolasci turista bili su vezani samo za posjet NP Plitvička jezera

s prosječnim brojem trajanja boravka od 1,5 dana. U okviru projekta osmišljeno je devet varijanti trodnevnih izleta, svaki izlet uključuje NP Plitvička jezera, ali i obilazak drugih prirodnih područja, kulturne baštine, te adrenalinske i edukativne aktivnosti koje ovo područje nudi. Dodatnu ponudu čini i gastronomska ponuda koja nudi tradicionalne lokalne proizvode te će na taj način i lokalni proizvođači hrane biti uključeni u ovaj projekt.

Projekt EXCOVER financiran je iz Interreg programa prekogranične suradnje Italije i Hrvatske sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj. Projekt se provodio na području Ličko-senjske, Karlovačke i Primorsko-goranske županije s ciljem turističke valorizacije manje poznatih destinacija u zaleđu Jadranske obale. Također se nastojala smanjiti sezonalnost turizma privlačenjem turista u unutrašnjost regije tijekom cijele godine. Lokalno stanovništvo je kroz brojne ankete i radionice bilo uključeno u projekt te je potaknuto da svoje proizvode, smještajne kapacitete i druge resurse iskoristi u turističke svrhe što pridonosi razvoju lokalnog gospodarstva. Zbog nedovoljno iskorištenih potencijala projekt je usmjeren na unaprjeđenje turizma i turističke ponude u Gospiću, Perušiću i Lovincu. Osmišljene su tri turističke ponude: „Put Nikole Tesle“, „Zemlja vode i špilja“ i „Biciklirajte i planinarite po Lici“. Jedan od uspješno provedenih projekata sufinanciran sredstvima EU fondova u Primorsko-goranskoj županiji je projekt „Kulturno-turistička ruta Putovima Frankopana“ koji je 2022. godine dobio nagradu za „Najbolji županijski EU projekt“. Projekt se provodi na području Primorsko-goranske županije, zajedno s jedinicama lokalne samouprave na čijim se prostorima građevine nalaze. Kulturno-turistička ruta obuhvaća sedamnaest kaštela, utvrđenih gradova i dvoraca, tri sakralna kompleksa, osam interpretacijskih centara, a središnji Posjetiteljski centar nalazi se u dvorcu Nova Kraljevica. Projekt uključuje prirodnu, kulturnu, gastronomsku i turističku ponudu kraja, ukazuje na povezanost hrvatske srednjovjekovne povijesti s europskim krugom te predstavlja veliki poticaj razvoju primorskog zaleđa i Gorskog kotara. Cilj projekta je razviti kulturno-turistički proizvod čiji će sadržaj privući veliki broj posjetitelja te na taj način oživjeti dosad manje razvijene krajeve županije. Kroz navedene projekte doprinosi se razvoju ruralnog turizma na području LSŽ i PGŽ. Turisti su bolje upoznati s turističkim potencijalom koje nude ova područja. Koristi koje lokalno stanovništvo ima od razvoja ruralnog turizma su brojne: lakša prodaja vlastitih proizvoda, porast potražnje za smještajnim kapacitetima, povećano zapošljavanje, poboljšanje infrastrukture i općenito izgleda ruralnih naselja što sve zajedno ima utjecaj na cjelokupan razvoj lokalne zajednice.

## 6. Ruralni turizam

Prema „Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske“ ruralnim prostorom smatra se cjelokupni prostor izvan grada u kojem se rasprostiru mala ruralna društva ili ruralne zajednice i usko je životno i radno povezan s prirodnim okolišem. Ruralni prostor osnovni je resurs za razvoj ruralnog turizma tj. selo predstavlja glavni atribut privlačnosti koje posjećuje gradsko stanovništvo zbog rekreacije na otvorenom i uživanja u miru, uživanja u ruralnom krajoliku i boravak na turističkim seljačkim gospodarstvima. Ruralni prostor u Republici Hrvatskoj zauzima 91,6 % ukupne površine što predstavlja veliki potencijal za razvoj ruralnog turizma.

Ruralni turizam zajednički je naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova te je uvjetovan turističkim atrakcijama koje se nalaze u ruralnim područjima. „Važnost ruralnog turizma ogleda se, prije svega, u vrlo važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje, one tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga, te korištenju već postojećih resursa.“(Demonja i Ružić, 2010.)

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom području, a najvažnija obilježja takovog turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima. (Demonja i Ružić, 2010.)

Prednosti koje donosi ruralni turizam su brojne, a ogledaju se kroz: očuvanje naseljenosti ruralnog prostora, stvaranje većih površina seoskog gospodarstva, poticanje i osposobljavanje seoskog stanovništva za samostalan rad, oživljavanje starih zanata i očuvanje izvornih običaja, proširenje postojeće turističke ponude Hrvatske, ublažavanje sezonskog karaktera turističkog poslovanja i dr. (Geić, 2011.) Također, razvoj ruralnog turizma pridonosi vitalnosti ruralnih prostora, poboljšanju demografske slike te smanjenju migracija. Ruralni turizam temelji se na održivom razvoju što je vidljivo u očuvanju tradicijske baštine kojoj se daje nova turistička namjena. Da bi ruralni turizam bio dugoročno održiv, njegov razvoj mora poštivati sva načela održivog razvoja: ekološka, socio-kulturna, tehnološka te ekonomska načela. (Vukonić i Keča, 2001.)

## 6.1. Oblici ruralnog turizma

Ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća sve turističke usluge i aktivnosti unutar ruralnih područja te nije nužno dopunska djelatnost kojom se stvara dodatni prihod već može biti i profesionalna djelatnost. Seoski turizam je dopunska djelatnost osnovne poljoprivredne proizvodnje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i uži je pojam od ruralnog turizma. Također, pruža i različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u životu i radu na selu, a u pružanju tih usluga sudjeluju nositelji i članovi OPG-a, članovi obiteljskog kućanstva i radnici na OPG-u. Turizam na seljačkom domaćinstvu ili seljačkom obiteljskom gospodarstvu (TSOG) ili agroturizam odnosi se isključivo na oblik turističke usluge koji je dodatna djelatnost na gospodarstvu koja se bavi poljoprivrednom djelatnošću te nude proizvode proizvedene na svom gospodarstvu. Agroturizam obuhvaća usluge ponude smještaja i prehrane, a uključuje seoski ambijent te ekonomske, kulturne i druge aktivnosti područja. (Grgić i sur., 2011.) Osim ponude vlastitih poljoprivrednih proizvoda, agroturističko gospodarstvo može u ponudi imati različite aktivnosti: jahanje, vožnja biciklom, mogućnost sudjelovanja u raznim poslovima koje vlasnici obavljaju na svom gospodarstvu (hranjenje stoke, sadnja i briga o biljkama, berba poljoprivrednih proizvoda, žetva i spremanje sijena, šišanje ovaca, mužnja krava i proizvodnja mliječnih proizvoda, pripremanje domaće hrane i tradicionalnih jela i pića), upoznavanje tradicionalnih običaja, obilazak prirodnih i kulturnih znamenitosti i dr. Da bi se seosko gospodarstvo bavilo agroturizmom mora biti adekvatno opremljeno, ljudi koji rade na agroturističkom gospodarstvu osim znanja potrebnog o obavljanju poljoprivredne djelatnosti moraju posjedovati i poduzetničke i komunikacijske vještine. Također, na kvalitetu ponude agroturističkog gospodarstva utječe klima, nezagađeni zrak, tlo i voda, okoliš, atraktivna pozicija poljoprivrednog gospodarstva te dobra prometna povezanost.

Na grafu 8. objašnjen je shematski prikaz međudnosa ruralnog turizma, seoskog turizma i turizma na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (TSOG). Dakle, turističko seosko obiteljsko gospodarstvo ili agroturizam je oblik seoskog turizma, dok je seoski turizam oblik ruralnog turizma.

### **RURALNI TURIZAM**

- > seoski turizam
- > turizam u nacionalnim parkovima i parkovima prirode, pustolovni (avanturistički) turizam
- > vjerski, kulturni, zdravstveni turizam
- > gastro, vinski turizam
- > lovni, ribolovni turizam

### **SEOSKI TURIZAM**

- > TSOG ili agroturizam
- > kušaonica, izletišta
- > etnosela, etnozbirke, seoske manifestacije, folklor
- > ruralna kuća za odmor, ruralni obiteljski hotel
- > ruralni B&B (noćenje s doručkom), ruralni kamp

### **TSOG ILI AGROTURIZAM**

- > usluge noćenja
- > usluge prehrane
- > ostale usluge aktivnog odmora na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu

Graf 8. Shematski prikaz međudnosa ruralnog turizma, seoskog turizma i turizma na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (TSOG)

Izvor: izrada autora prema podacima „Priručnik za bavljenje seoskim turizmom-korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja“, Ministarstvo turizma RH, Zagreb 2011.

Najčešći oblik ruralnog turizma je agroturizam, ali postoji mnogo drugih različitih oblika turizma koji se ostvaruje u ruralnom prostoru:

- rezidencijski turizam (boravak i odmor gradskih stanovnika u vlastitim objektima npr. vikendica)
- zavičajni turizam (temelji se na osobnoj vezi pojedinca s nekim mjestom ili krajem)
- sportsko-rekreacijski turizam (temelji se na aktivnostima u prirodi: šetnja, trčanje, jahanje, vožnja biciklom i dr.)
- avanturistički turizam (rekreacija s puno uzbuđenja i opasnosti uz obveznu fizičku spremnost)
- zdravstveni turizam (ljekovito blato, termalna i mineralna voda i dr.)
- edukacijski turizam (stjecanje životnog iskustva i novih znanja)
- kamping turizam (kampiranje u ruralnom prostoru)
- nautički kontinentalni turizam (uključuje aktivnosti na rijekama, jezerima i kanalima)
- kulturni i vjerski turizam (muzeji, galerije, kulturne manifestacije, spomenici, svetišta)
- lovni i ribolovni turizam
- gastronomski i vinski turizam (ponuda hrane, vina i lokalnih specijaliteta tradicionalne kuhinje)
- ekoturizam (uključuje zaštitu prirodnih bogatstava i smanjenje zagađenja)
- ostali oblici (promatranje ptica i potraga za njihovim gnijezdima, praćenje divljih životinja i potraga za njihovim staništem i foto- safari) (Ružić, 2009.)

Prema dužini boravka svi oblici ruralnog turizma dijele se na:

- Prolazni ili izletnički turizam-odnosi se na posjete turista nekom mjestu radi razgledavanja ili zabave koje ne uključuje noćenje
- Boravišni turizam-odnosi se na duži boravak turista koji uključuje noćenje

## 7. Stanje ruralnog turizma u Hrvatskoj

Ruralni turizam u Hrvatskoj počeo se jače razvijati početkom 90-tih godina prošlog stoljeća, a sustavno od 1995. godine kada je Ministarstvo turizma Republike Hrvatske započelo s inicijativama njegovog razvoja. Razvoj ruralnog turizma u velikoj mjeri motiviran je potrebom ostvarivanja dodatnih prihoda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima i općenito u seoskoj sredini. „Rezultat dosadašnjeg razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj evidentan je u porastu broja registriranih kreveta na agroturističkim gospodarstvima, razvojem brojnih njegovih oblika ovisno od uvjeta i specifičnosti na prostorima Županija u Hrvatskoj.“ (Ružić, 2009.)

### 7.1. Ličko-senjska županija

Ličko-senjska županija (LSŽ), površinom najveća županija u Republici Hrvatskoj, prostire se na 5.350,00 km<sup>2</sup> kopnene te 596,63 km<sup>2</sup> morske površine. Smještena je između Primorsko-goranske županije na sjeverozapadu, Karlovačke županije na sjeveru, Zadarske županije na jugu i Bosne i Hercegovine na istoku.<sup>3</sup> Županija obuhvaća područje četiri grada (Gospić, Novalja, Senj i Otočac) i osam općina (Brinje, Donji Lapac, Karlobag, Lovinac, Perušić, Plitvička jezera, Udbina i Vrhovine). (Slika 1.)



Slika 1. Teritorij Ličko-senjska županija

Izvor: <https://licko-senjska.hr/>

<sup>3</sup> Službena stranica Ličko-senjske županije, dostupno na: <https://licko-senjska.hr/o-zupaniji/info/opci-podatci> (pristup: 01.08.2023.)

Prema Popisu stanovništva Državnog zavoda za statistiku iz 2021. godine Ličko-senjska županija ima 42.748 stanovnika te spada u najrjeđe naseljenu hrvatsku županiju. Središte Županije tj. grad Gospić ima 11.502 stanovnika. Na području LSŽ nalazi se velik broj zaštićenih područja i to tri nacionalna parka: Plitvička jezera, Sjeverni Velebit i Paklenica te Park prirode Velebit. Među prirodnim ljepotama ističe se jedna od najljepših i najviših hrvatskih planina Velebit. Osim toga na ovom području se nalaze brojni geomorfološki i hidrografski resursi što ovu županiju čini područjem privlačnim za dolazak turista, a netaknuta priroda, bogata flora i fauna, nezagađen okoliš čine dobru predispoziciju za razvoj ruralnog turizma. Sportsko-rekreacijski turizam u Ličko-senjskoj županiji: posjetitelji mogu uživati u šetnjama kroz prirodu, planinarenju, vožnji biciklom, jahanju ili ribolovu. Ljubiteljima pješaćenja na raspolaganju su brojne pješačke staze od malo zahtjevnih do teško prohodnih (Premužićeva staza na Velebitu, poučna staza Terezijana, Zavrtnica). Netaknuta priroda predstavlja najbolji teren za ekstremne i adrenalinske sportove (vožnja quadom, jeep safari, paintball, zipline, penjanje na stijenu-pustolovno izletnički centar Rizvan City, vožnja kajacima na rijekama Gackoj i Lici). Ljubitelji zimskih sportova mogu posjetiti Krasno-staze za rekreativno skijanje i sanjkalište Cvituša u Lovincu. Područje Ličko-senjske županije ima velik potencijal za razvoj speleo turizma gdje je moguće posjetiti špilju Samograd-Pećinski park Grabovača, Cerovačke špilje te najdublju jamu u Hrvatskoj-Lukinu jamu koja se nalazi u NP Sjeverni Velebit u strogom rezervatu prirode Hajdučki i Rožanski kukovi. Među prirodnim bogatstvima područja ističu se vrtovi Lunjskih maslina smješteni na otoku Pagu gdje posjetitelji mogu vidjeti očuvane masline stare i do tisuću godina. Osim prirodnih bogatstava područje Like posjeduje i brojne kulturne znamenitosti. Od kulturne baštine ističe se Memorijalni centar Nikola Tesla u Smiljanu koji je osmišljen na način da objedinjuje kulturu, znanost i turizam. Posjetitelji imaju mogućnost saznati sve o velikom znanstveniku Nikoli Tesli te uživati u netaknutoj ličkoj prirodi koja je Teslu potaknula u stvaranju prvih izuma. Ostale kulturne znamenitosti koje se mogu posjetiti su: Stari grad Sokolac, Tvrđava Nehaj u Senju, Kosinjski most. Gastronomsku ponudu Ličko-senjske županije čine tradicionalni proizvodi: lička janjetina, lički pršut, lički sir škripavac, lički krumpir, paška janjetina, paški sir, lička šljivovica.



## 7.2. Primorsko-goranska županija

Primorsko-goranska županija (PGŽ) na sjeveru graniči s Slovenijom, na zapadu s Istarskom županijom, na istoku s Karlovačkom te na jugoistoku s Ličko-senjskom i Zadarskom županijom. Županija se nalazi na šestom mjestu po veličini, površina kopnenog dijela Županije iznosi 3.587 km<sup>2</sup>, a površina morskog dijela iznosi 4.344 km<sup>2</sup>. U fizičko-geografskom smislu sastoji se od tri cjeline: Gorskog kotara (37 % teritorija Županije), Otoka (29 % teritorija Županije) i Priobalja (34 % teritorija Županije).<sup>4</sup> Teritorij Primorsko-goranske županije obuhvaća 14 gradova, 22 općine i 510 naselja. (Slika 2.)



Slika 2. Teritorij Primorsko-goranska županija

Izvor: <https://www.pgz.hr/>

<sup>4</sup> Službena stranica Primorsko-goranske županije, dostupno na: <https://www.pgz.hr/o-zupaniji/gradovi-i-opcine/> (pristup: 01.08.2023.)

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine Primorsko-goranska županija ima ukupno 265.419 stanovnika te zauzima četvrto mjesto po veličini u Republici Hrvatskoj iza Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske i Zagrebačke županije. Grad Rijeka, sjedište Primorsko-goranske županije ima 107.964 stanovnika. Gorski kotar ima 11 zaštićenih područja od kojih su najznačajniji strogi rezervat Bijele i Samarske stijene, Nacionalni park Risnjak i PP Učka. Područje Gorskog kotara obiluje brojnim šumskim i vodnim resursima, visokom kakvoćom zraka te bogatom bioraznolikošću. U Primorsko-goranskoj županiji obalni turizam čini veliki dio BDP-a županije, a kako bi se potakao ravnomjeran razvoj Županije trebali bi se više razvijati selektivni oblici turizam kao što su nautički, zdravstveni, kulturni, rekreativni i zimski. Sportsko-rekreacijski turizam: pješačke i planinarske staze (Kanjon Kamačnik, Skradski vrh, Snježnik, park šuma Golubinjak) te manje zahtjevne staze uz jezera Bajer, Lepenica i Lokvarsko za posjetitelje koji žele uživati u mirnom okruženju. Ljubitelji zimskih sportova mogu posjetiti skijalište Platak. Avanturistički turizam moguć je na rijeci Kupi, popularnoj destinaciji za ljubitelje raftinga i vožnje kajacima, adrenalinskom parku Kupjak, paragliding-Bjelopolje. Područje Primorsko-goranske županije najvećim dijelom obilježava krški reljef s puno podzemnih šupljina, kanjona i ponora. Ta područja su najvećim djelom posebno dobro očuvana što omogućava razvoj speleo turizma (špilja Lokvarka i špilja Vrelo). Gorski kotar ima dobre preduvjete za razvoj zdravstvenog turizma zbog čistog goranskog planinskog zraka i ljekovitosti bilja i šuma koje se koriste u svrhu rehabilitacije. Specifičnosti područja PGŽ uvelike doprinosi bogata kulturno-povijesna baština. Kulturno-turistička ruta "Putovima Frankopana" obuhvaća posjet kaštelima, dvorcima, sakralnim kompleksima te interpretacijske centre u kojem se posjetitelji mogu upoznati s raznim temama povezanim uz Frankopane. Među kulturno-povijesnim znamenitostima važno je istaknuti Baščansku ploču i Vinodolski zakonik. Primorsko-goranska županija je regija vrhunske gastronomije (krčki pršut, creska janjetina, razni domaći sirevi) i izvrsnih vina (pjenušci proizvedeni od autohtonih kvarnerskih sorti).

### 7.3. Turizam u brojkama

U tablici 3. prikazan je broj dolazaka i noćenja turista u Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji. Ličko-senjska županija je prošle, 2022. godine zabilježila 651.122 dolazaka i 2.815.865 noćenja turista. Najveći broj dolazaka ostvaren je u gradu Novalji, a slijede ga grad Gospić i Senj te općina Plitvička jezera u kojoj se nalazi jedna od najvećih atrakcija županije, NP Plitvička jezera. U Primorsko-goranskoj županiji zabilježeno je 2.918.929 dolazaka i 15.512.719 noćenja turista, najveći broj dolazaka ostvaren je u gradu Opatija, a slijede ga gradovi Mali Lošinj, Krk, Crikvenica i Rijeka. Zabilježen je veći broj dolazaka i noćenja stranih gostiju od domaćih, a najviše turista dolazi iz Njemačke, Austrije, Poljske, Slovenije i Češke.

Tablica 3. Dolasci i noćenja turista po županijama, 2022.godina.

	Dolasci			Noćenja		
	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno
<b>Ličko-senjska županija</b>	63.135	587.987	651.122	194.127	2.621.735	2.815.862
<b>Primorsko-goranska županija</b>	416.943	2.501.986	2.918.929	1.409.708	14.103.011	15.512.719

Izvor: izrada autora prema podacima DZS

Unatoč povoljnom geografskom položaju, odličnim klimatskim uvjetima i bogatoj kulturnoj baštini turistički potencijali Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije nisu dovoljno iskorišteni. Turizam u navedenim županijama karakterizira sezonalnost tj. najviše turista dolazi tijekom ljetnih mjeseci. Zbog toga je potrebno razvijati selektivne oblike turizma kako bi se postigao ravnomjeran razvoj županije te osiguralo da njihovo područje ne bude poznato samo po „suncu i moru“.

## 8. Rezultati intervjua i rasprava

Kako bi se dobio bolji uvid o stanju ruralnog turizma te korištenju sredstava EU fondova na području Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije proveden je intervju. Ispitano je osam dionika, četiri dionika s područja Ličko-senjske županije te četiri dionika s područja Primorsko-goranske županije. Ispitanici istraživanja su osobe iz javnog sektora koje su na neki način upoznate i povezane s fondovima Europske unije. U Ličko-senjskoj županiji intervju je proveden sa: v.d. voditeljicom LAG LIKA, ravnateljicom Javne ustanove Pećinski park Grabovača, stručnom suradnicom Javne ustanove NP Sjeverni Velebit, djelatnicom Turističke zajednice Otočac. U Primorsko-goranskoj županiji intervju je proveden sa: voditeljem LAG VINODOL, stručnom suradnicom Javne ustanove Park prirode Učka, stručnom savjetnicom Javne ustanove NP Risnjak, voditeljicom Turističke zajednice općine Vinodolska općina. Intervju se sastojao od devet pitanja koja su vezana za: opis djelovanja organizacija, trenutno stanje ruralnog turizma, potencijale za razvoj ruralnog turizma na području županija te iskustvima s korištenjem sredstava EU fondova i planovima za budućnost.

### Opis organizacija i uloga u ruralnom turizmu

LAG LIKA osnovan je 2013. godine, obuhvaća 11 jedinica lokalne samouprave te obuhvaća područje tri županije: Ličko-senjska, Zadarska i Karlovačka. Površinom najveći LAG, ali je najslabije naseljen LAG u Republici Hrvatskoj. Cilj LAG-a je osigurati ravnomjeran razvoj cijelog područja te uključiti ruralno stanovništvo u promicanje tradicijskih i novih aktivnosti kako bi se potakao održiv razvoj. Cijelo područje LAG-a Lika ima bogatu prirodnu, tradicijsku i kulturnu baštinu, a očuvan okoliš je temelj za razvoj poljoprivrede, turizma i drugih nepoljoprivrednih aktivnosti. LAG je svakodnevno na usluzi korisnicima s ovog područja i djeluje na principu one stop info točke.

Primarna djelatnost Javne ustanove Pećinski park Grabovača je zaštita geomorfoloških spomenika prirode i općenito zaštita prirode. Osim toga, bave se i turističkom djelatnošću što uključuje: posjećivanje špilje Samograd, vidikovac sa šumskim orguljama, mali vrt ljekovitog i jestivog ličkog bilja, hobitska kućica, poučne staze, organizaciju terenskih radionica odnosno edukativnih programa. Pećinski park Grabovača jedini je pećinski park u Europi koji od 2021. godine u ponudi ima speleoterapiju.

Turistička zajednica grada Otočca je organizacija koja djeluje po načelu Destinacijske menadžment organizacije sukladno Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma. Na području djelovanja TZG Otočca su i ruralna područja. Turizam se najviše razvija i događa u ruralnim naseljima poput Kutereva i Sinca. Najnoviji turistički proizvod je „Medna staza Gacke“ koja je otvorena 2021. godine te uključuje jedanaest OPG-ova koji nude svoje proizvode od meda.

Javna ustanova NP Sjeverni Velebit obavlja djelatnost zaštite i očuvanja prirode na području nacionalnog parka. Najvažniji utjecaj održivosti i razvoja ruralnog turizma je u međusobnoj suradnji Parka s ostalim dionicima te je oslonac održivog razvoja lokalnih zajednica na tradicijskim temeljima. Javna ustanova veliki naglasak stavlja na održivi turizam, provode razne edukativne programe i zelene radionice za djecu i odrasle, na planinskim stazama postavljene su poučne staze, organizira dane otvorenih vrata, sudjeluje na lokalnim i regionalnim manifestacijama (biciklijada, Jesen u Lici, Highlander Velebit i dr.). JU u svoje aktivnosti i projekte uključuje i promociju lokalnih OPG-ova i njihove ponude.

Lokalna akcijska grupa LAG „VINODOL“ osnovana je 2012. godine s ciljem unaprjeđenja kvalitete života na području LAG-a, kroz održiv lokalni razvoj i LEADER pristup. Temeljna zadaća je promicanje ruralnog područja te unaprjeđenje interesa od važnosti za područje LAG-a uz mogućnost korištenja sredstava EPFRR. Danas LAG obuhvaća sedam jedinica lokalne samouprave, a Lokalna razvojna strategija LAG-a „VINODOL“ predstavlja temeljni dokument za utvrđivanje i provedbu gospodarskog i društvenog razvoja.

Turistička zajednica Vinodolske općine upravlja turističkom infrastrukturom i definira politiku razvoja turizma na nivou općine. Voditeljica TZO Vinodolske općine navodi : „uloga TZO u ruralnom turizmu je poticanje istog, očuvanje, edukacija, pomoć iznajmljivačima i ugostiteljima koji se žele baviti ruralnim turizmom, organiziranje manifestacija i događaja vezanih za ruralni turizam, a sve u svrhu promocije specifičnosti i kvalitete našeg područja koje je u potpunosti ruralno.“

NP Risnjak proglašen je 15. rujna 1953. godine nacionalnim parkom te je jedan od najstarijih nacionalnih parkova u Hrvatskoj. Osnovne namjene parka su znanstvene, kulturne, odgojno-obrazovne i rekreativne djelatnosti. U parku radi 19 stalno zaposlenih djelatnika u četiri organizacijske jedinice, djelatnici imaju iskustvo u pripremi i provedbi različitih projekata, podizanju razine svijesti o očuvanju prirodnih vrijednosti. Nacionalni park Risnjak je šumsko kraljevstvo triju velikih zvijeri i zaštićeno područje koje privlači ljubitelje neukroćene prirode.

Posjetitelji parka mogu uživati u ugodnim šetnjama na manje zahtjevnim stazama ili u intenzivnim usponima na planinske masive.

Javna ustanova Park prirode Učka upravlja područjem planine Učke i dijela planinske visoravni Ćićarije, koje je proglašeno Parkom prirode Učka zbog svojih prirodnih i kulturnih vrijednosti. Osnovna zadaća JU PP Učka je upravljanje zaštićenim područjem PP Učka i pridruženim područjem ekološke mjere Natura 2000. Zatim, osvještavanje i edukacija javnosti, promocija Parka i vrijednosti zaštite prirode, suradnja s dionicima i lokalnim institucijama, sudjelovanje na projektima zaštite kulturnih i prirodnih vrijednosti, upravljanje turizmom i razvoj održivog ruralnog turizma uz isticanje autohtonih proizvoda.

### **Stanje ruralnog turizma na području Ličko-senjske/Primorsko-goranske županije**

Područje Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije ima sve veću potrebu za razvojem ruralnog turizma kao važne gospodarske grane. Djelatnica Turističke zajednice Otočca ističe: “na području naše destinacije ruralni turizam je najčešće zastupljen u lovnom i ribolovnom turizmu, avanturistički te sve više gastronomski turizam.” Rijeka Gacka je radi mirnog toka te pristupačne obale pogodna je za ribolovni turizam, također, može se istaknuti i Švičko jezero-prirodno jezero u donjem toku rijeke Gacke. U gastronomskoj ponudi ovog područja ističu se proizvodi: lički krumpir, janjetina i škripavac, a najnoviji proizvod je „Medna staza Gacke“.

Javna ustanova NP Sjeverni Velebit je, prema riječima stručne suradnice, aktivno uključena u razvoj ruralnog turizma. U cilju upoznavanja posjetitelja s prirodnim i kulturnim vrijednostima ovog područja izgrađen je centar za posjetitelje Kuća Velebita. Pokazatelji vezano uz posjećivanje kuće Velebita govore u prilog tome da je njenom izgradnjom povećan interes za cjelokupnom destinacijom. Posjetiteljima je omogućen doživljaj tradicionalnog načina života na ovom području u prošlosti, interes za tim je sve veći, a najveći broj posjetitelja dolazi za vikende. Ipak Ustanova u svom radu želi staviti naglasak na edukaciju i doživljaj iskonske divljine, a ne privlačenje masovnog posjećivanja. Sličnosti u odgovoru ispitanika vidimo s odgovorima koje su dobili Grgić i suradnici u znanstvenom radu „Stavovi ispitanika prema turizmu u zaštićenim prirodnim područjima: primjer Lonjskog polja“ da onečišćenja nastala ljudskom aktivnošću najviše utječu na narušavanje bioraznolikosti, ali i da je informiranje posjetitelja o odgovornom ponašanju način očuvanja bioraznolikosti u Parku. Društveno učenje, komunikacija i cjeloživotna edukacija o važnosti zaštićenih

područja imaju ključnu ulogu u njihovom održivom korištenju i očuvanju bioraznolikosti. (Grgić i suradnici, 2021.)

Primorski dio PGŽ još uvijek svoj turizam temelji na suncu i moru što je svakako negativno jer potiče na masovni i sezonski turizam dok goranski dio PGŽ bolje napreduje i više radi na tome da svoj turizam bazira na ruralnom turizmu. Tako npr. Marušić u radu „Utjecaj agroturizma na socioekonomski razvoj Primorsko-goranske županije“ navodi da je na području Primorsko-goranske županije još uvijek prisutna nedovoljna razvijenost agroturizma. Postoje inicijative za intenzivniji razvoj te gospodarske aktivnosti u budućnosti, a pogotovo na tom području koje je bogato bioraznolikošću i karakterizira ga povoljan geografski položaj. (Marušić, 2017.) Voditeljica TZO Vinodolske općine ističe da: „unatoč velikom potencijalu, nema velikog broja poslovnih subjekata koji se bave ruralnim turizmom. Agroturizam pronalazimo u Vagabundinoj kolibi, ostatak ruralnog turizma uglavnom proizlazi iz sportsko rekreacijskog turizma obzirom da naše područje obiluje pješačkim, planinarskim i biciklističkim stazama, na Tribaljskom jezeru odvija se sportski ribolov, a područje je još poznato i po paraglidingu i zmajarenju.“

Također, nastojala sam saznati kakva je zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom. Ispitanici ističu da zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom postoji, ali bi mogla biti puno veća s obzirom na mogućnosti koje nudi područje. Najveći problem s kojim se susreću poslovni subjekti je sezonalnost turizma pa samim time i strah od lošeg poslovanja izvan ljetnih mjeseci. Kod stanovništva se sve više razvija svijest o prednostima i potencijalima Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije, ali još uvijek taj potencijal nije dovoljno iskorišten. Uspoređujući odgovore ispitanika s odgovorima koje je dobila Marušić u radu vidljivo je da postoji sličnost: „temeljem provedenog istraživanja na području Primorsko-goranske županije utvrđeno je da postoji određeni interes poljoprivrednika za pokretanjem te vrste gospodarske aktivnosti. Primorsko-goranska kao područje ovog istraživanja daje nam uvid u veliki potencijal razvoja agroturizma i mogućnost ostvarenja prihoda u ruralnim područjima kombinacijom poljoprivredne djelatnosti i plasmana proizvoda izravno na gospodarstvu.“ (Marušić, 2017.)

## Potencijali za razvoj ruralnog turizma LSŽ /PGŽ

Prednosti za razvoj ruralnog turizma na području LSŽ prema mišljenju ispitanika su: očuvana priroda, dobra prometna povezanost, gostoljubivost, čiste i nezagađene vode, šume, rijeke, bioraznolikost, aktivni turizam: adrenalinski parkovi, biciklističke ture, jahanje, planinarenje, blizina mora, blizina NP Plitvička jezera, Sjeverni Velebit, Paklenica i PP Velebit te bogata kulturna baština. Slične odgovore o prilikama za razvoj u budućnosti naveli su ispitanici u radu Bušljeta Tonković „(Ne)održivi ruralni turizam:studija slučaja Ličko-senjske županije“: glavni oslonac turističke ponude je netaknuta priroda i kulturna baština. Taj kapital usmjerili bi u razvoj avanturističkog, sportskog, planinskog i zdravstvenog turizma. (Bušljeta Tonković, 2019.) Kao glavne slabosti ispitanici navode: nedovoljno ulaganje u dodatne sadržaje koji privlače turiste, nedovoljno smještajnih kapaciteta, većinom staro stanovništvo, nedovoljna zastupljenost tradicionalnih jela u restoranima i dr. Po mišljenju ispitanika glavne prilike za razvoj ruralnog turizma su: bolja promocija tradicionalnih proizvoda, poboljšanje gastronomske ponude na način da se uvede domaća hrana u restorane, ulaganje u hotelski smještaj, kamp, postati zelena odmorišna destinacija. Također, priliku za razvoj ruralnog turizma vide u mogućnosti korištenja sredstava EU fondova. Kao glavne opasnosti tj. prijetnje ispitanici navode: zagađenje okoliša, remećenje reda i mira stanovnika, depopulacija, nezainteresiranost lokalnog stanovništva.

Ispitanici kao glavne snage tj. prednosti za razvoj ruralnog turizma na području PGŽ navode: tradicija bavljenje turizmom, poznata turistička destinacija, povoljan geoprometni položaj, bogata i očuvana kulturno-povijesna baština, bogata prirodna bioraznolikost. Voditeljica TZO Vinodolske općine kao glavne snage ističe: „bogata povijest, činjenica da je samo područje ime dobilo zbog vina i vinove loze- dolina vina, tradicija, netaknuta priroda, gastronomija, mir...“. Kao glavne slabosti ispitanici su naveli: izrazita sezonalnost u turizmu, nedovoljna uključenost kulturno-povijesne baštine i prirodnih vrijednosti u turističku ponudu, mali broj agroturističkih objekata, manjak stručnih kadrova, usitnjenost poljoprivrednih parcela te neriješeni imovinsko pravni odnosi. Prilike za razvoj ruralnog turizma prema mišljenju ispitanika su: porast potražnje za selektivnim oblicima turizma (ruralni, zdravstveni, lovni, kulturni, sportski), mala poljoprivredna gospodarstva pogodna za razvoj agroturizma, razvoj gastro ponude bazirane na tradiciji, integriranje poljoprivrednih proizvoda u turističku



ponudu, porast potražnje za ekološkim, autohtonim i tradicijskim proizvodima. Voditeljica TZO Vinodolske općine ističe kao priliku „sve veću zainteresiranost turista za mirna područja udaljena od vreve događanja i same obale...“. Po mišljenju ispitanika glavne prijetnje tj. opasnosti za razvoj ruralnog turizma: iseljavanje stanovništva, prvenstveno mlade populacije, starenje stanovništva, masovni turizam, sezonalnost, ekološka neodrživost, klimatske promjene i česte izmjene zakonske regulative.

Tablica 4. Analiza stanja ruralnog turizma LSŽ/PGŽ

<b>SNAGE</b>	<b>SLABOSTI</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• povoljan geoprometni položaj</li> <li>• bogata i očuvana kulturno-povijesna baština</li> <li>• bogata prirodna bioraznolikost</li> <li>• očuvana priroda</li> <li>• blizina mora</li> <li>• blizina nacionalnih parkova</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• izrazita sezonalnost u turizmu</li> <li>• mali broj agroturističkih objekata</li> <li>• manjak stručnih kadrova</li> <li>• usitnjenost poljoprivrednih parcela te neriješeni imovinsko pravni odnosi</li> <li>• većinom staro stanovništvo</li> </ul>
<b>PRILIKE</b>	<b>PRIJETNJE</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• porast potražnje za selektivnim oblicima turizma</li> <li>• razvoj gastro ponude bazirane na tradiciji</li> <li>• porast potražnje za ekološkim, autohtonim i tradicijskim proizvodima</li> <li>• sve veća zainteresiranost turista za mirnim područjima</li> <li>• postati zelena odmorišna destinacija</li> <li>• mogućnost korištenja sredstava EU fondova</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• iseljavanje stanovništva (prvenstveno mlade populacije)</li> <li>• česte izmjene zakonske regulative</li> <li>• nedovoljan interes lokalnog stanovništva</li> <li>• zagađenje okoliša</li> <li>• remećenje mira lokalnog stanovništva</li> </ul>

Izvor: izrada autora prema odgovorima ispitanika

Na pitanje kako ruralni turizam pridonosi razvoju cijele županije i lokalnom stanovništvu te kakav je utjecaj EU fondova na razvoj istog, većina ispitanika odgovorila je da se ruralni turizam svakako bolje i kvalitetnije razvija zbog sredstava iz fondova. Ruralni turizam doprinosi prepoznatljivosti područja, očuvanju tradicije, povećanju dohotka, povratku stanovništva na selo, oživljavanju poljoprivredne proizvodnje i gospodarskom razvoju područja. Bartoluci i suradnici u znanstvenom radu „Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj“ navode: „kako je turizam na ruralnom prostoru jedna od

najperspektivnijih dopunskih gospodarskih djelatnosti u Hrvatskoj i da treba kontinuirano i planski težiti njegovom održivom razvoju. Ulaskom Hrvatske u EU Hrvatskoj su se otvorile mogućnosti financiranja različitih područja i projekta iz EU fondova pa tako i financiranje ruralnog turizma. (Bartoluci i suradnici, 2018.) Djelatnica TZ Otočac ističe: „razvojem ruralnog turizma lokalno stanovništvo bavi se iznajmljivanjem apartmana čime poboljšava uvjete života dodatnom zaradom ali i zapošljavanjem u privatnom sektoru poput restorana, agencija, OPG-a i sl. i svakako je to utjecaj trendova.“ Također, ruralni turizam pridonosi razvoju turizma općenito zbog produženja sezone tj. minimalizira se sezonalnost. Kao što voditeljica TZO Vinodolske općine ističe: „Hrvatskoj je potreban razvoj selektivnih oblika turizma za koje ima plodno tlo, upravo kao što je ruralni turizam, jer jedino kvalitetan oblik turizma može pridonijeti smanjenju masovnosti i osigurati hrvatskim destinacijama da ne budu poznate isključivo po suncu, moru i plažama.“

### **Iskustva s korištenjem sredstava EU fondova**

Na pitanje koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali ispitanici su odgovorili: LAG Lika je u suradnji sa Hrvatskom gorskom službom za spašavanje i Veleučilištem Nikola Tesla u Gospiću 2017. godine provela zajednički projekt „Tesla za društveno korisno učenje“ koji je financiran iz Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Ukupna vrijednost projekta je iznosila 863.355,60 HRK, a provedba je trajala dvije godine. Cilj projekta: spajanje teorije i prakse, poticanje aktivnog sudjelovanja pojedinaca u oblikovanju društva te popularizacija volonterstva. Projekt Ruralni animatori LAG Lika je pokrenuo s ciljem povećanja korištenja EU fondova, a pogotovo Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Riječ je o partnerskom projektu s Veleučilištem Nikola Tesla i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, PU Gospić. LAG Lika proveo je brojne druge projekte kao što su: „Integra Lika“, Lika Quality-u svrhu brendiranja regije Like i podvelebitskog primorja, Stay 3 days in Lika- s ciljem produživanja boravka turista na području Like, Gastro Lika i BusyBee Workshop.

Rad i aktivnost JU NP Sjeverni Velebit većinom se financiraju iz državnog proračuna, te djelomično iz vlastitih prihoda, a značajan dio je ostvaren kroz provedbu projekata financiranih iz fondova EU. Projekt izgradnje Kuće Velebita je sufinanciran EU sredstvima u vrijednosti od 17.037.528,00 HRK Operativnim programom „Regionalna konkurentnost

2007.-2013.“ Cilj projekta je poboljšati uvjete za razvoj turizma u LSŽ kroz Krasno i NP Sjeverni Velebit kao jedinstvenu destinaciju koja prirodno povezuje kontinentalnu i priobalnu turističku ponudu. Izgradnjom Centra stvoren je moderan i atraktivan sadržaj koji privlači turiste u Krasno i okolice, omogućuju prezentaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti tijekom cijele godine. Prošle godine započeo je projekt obnove infrastrukture u Velebitskom botaničkom vrtu i rekonstrukciji Premužičeve staze što je financirano iz Programa ruralnog razvoja. S ciljem očuvanja i prezentacije ruralnih naselja obnovljeno je 10 pastirskih stanova kroz Projekt integracije EU Natura 2000. Revitalizacija stočarstva važan je projekt JU kojem je svrha očuvanje gorskih travnjaka od sukcesije, ali i povratak tradicijskog načina života.

Javna ustanova Pećinski park Grabovača trenutno provodi projekt „Zaštita prirode“ u vrijednosti od 57.629 eura koji je sufinanciran od strane Europskih snaga solidarnosti. Projekt okuplja 40 volontera koji će sudjelovati u različitim aktivnostima, s ciljem pomoći i sudjelovanja u razvoju lokalne zajednice i ruralnih područja. Zahvaljujući ovakvim projektima JU Pećinski park Grabovača ima partnerstva s brojnim institucijama i udrugama diljem Europe. Sredstava za financiranje projekata dobivaju i iz Fonda za zaštitu okoliša, Ministarstva turizma, Hrvatske turističke zajednice, Ličko-senjske županije, donacijskih natječaja HEP, zaklade Adris.

LAG „VINODOL“ proveo je međuteritorijalni partnerski projekt „BusyBee Workshop“ koji je okupio pet hrvatskih LAG-ova (LAG Bilogora- Papuk, LAG Papuk, LAG Virovitički prsten, LAG Lika i LAG „VINODOL“). Cilj projekta je osigurati mogućnost ruralnim područjima da postanu konkurentna te da na najbolji način iskoriste svoje prednosti. Projekt promovira gastro ponudu, ljepotu i očuvanost područja te tradiciju kao bitne elemente turističkog potencijala. Specifični cilj je promovirati ponudu domaćih lokalnih proizvoda i razmjena iskustava lokalnih akcijskih grupa. Projekt je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj u okviru Mjere 19. Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER.

Javna ustanova PP Učka je od 2014.-2021. provela kapitalni projekt Učka 360° koji je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Projektom je predviđena izgradnja i opremanje Centra za posjetitelje, razvoj programa temeljenih na prirodnoj i kulturnoj baštini. Cilj projekta: povećati privlačnost parka prirode Učka te kroz razne edukativne sadržaje podići razinu znanja posjetitelja o PP Učka. Kao partner JU PP Učka sudjelovala je na raznim međunarodnim projektima Kaštelir (Interreg SLO-HR) ili DinAlpConect (Interreg ADRION), a trenutno sudjeluje u projektu Still Water

Revival koji je financiran sredstvima zaklade DIMFE. Iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost PP Učka je prošle godine provele projekt „Plastic free Zone: Učka bez plastike“, a trenutno provodi projekt „ Obnova posjetiteljske infrastrukture u Parku prirode Učka: Posjećivanjem do izdržljivosti“. Iz sredstava dostupnih putem javnih natječaja jedinica lokalnih i regionalnih samouprava i turističkih zajednica financiraju se projekti poput Učkarskog sajma, Božićna bajka.

NP Risnjak proveo je projekt Sožitje sufinanciran sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj IPA programa. Cilj projekta je povećanje osviještenosti javnosti o potrebi očuvanja prirodnih i kulturnih resursa, promocija tih područja i povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva. Projekt Uređenja i opremanja staza 2018.-2021. sufinanciran je sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj i Ministarstva poljoprivrede s ciljem educiranja i informiranja turista o važnosti šuma te povećanja interesa za posjet parku kroz razne edukativne sadržaje. NP Risnjak sudjelovao je u pripremi i provedbi brojnih međunarodnih i prekograničnih projekata različitih programa: GEA (Svjetska banka), Interreg IIIA Mađarska-Slovenija-Hrvatska, IPA SI-HR 2007.-2013., Interreg SI-HR 2014.-2020. Uz navedene međunarodne projekte financirao je projekte i iz državnog proračuna odnosno Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Turistička zajednica općine Vinodolske općine projekte financira iz općinskog i županijskog proračuna, sredstava TZ Kvarnera te Hrvatske turističke zajednice. Za sva sredstva osim općinskog proračuna prijavljuju se putem raznih natječaja, najčešće za određene manifestacije.

O mogućnostima korištenja EU fondova ispitanici se uglavnom informiraju praćenjem relevantnih web stranica EU fondova i nadležnog Ministarstva te prisustvovanjem na raznim radionicama, edukativnim programima i manifestacijama. Voditelj LAG-a „VINODOL“ istakao je da o svojim natječajima korisnike informira putem: „ vlastite internetske i Facebook stranice, lokalnih internetskih portala, lokalnih novina, službenih glasila kao i na radionicama u organizaciji LAG-a „VINODOL“.

Na pitanje kakvo je iskustvo s prijavama na natječaj ispitanici su odgovorili da su vrlo zadovoljni iskustvom pripreme i provedbe projekata, no bitno je na samom početku jasno odrediti prioritete natječaja i osigurati dovoljno vremena za razmatranja svih pitanja i rizika

uključivanjem internih ili vanjskih stručnjaka. Papirologija oduzima dosta vremena, ali je procedura jednostavna i razumljiva. TZO vinodolske općine i TZ Otočac još nisu provodili projekte financirane sredstvima EU fondova, a LAG VINODOL se nije prijavljivao na natječaj, već je raspisivao LAG natječaj putem LRS na koje su se javljali korisnici sa područja LAG-a. Ispitanici su također istakli da imaju vrlo dobru suradnju s partnerima i ostalim dionicima prilikom provedbe projekata.

Na pitanje kakva je suradnja s ostalim dionicima prilikom provođenja projekta, ispitanici su odgovorili da suradnju ocjenjuju kao izuzetno dobru kako s administracijom odnosno nadležnim posredničkim tijelima u vezi upita i pojašnjenja tako i sa partnerima u zajedničkoj pripremi aktivnosti i projekta.

### **Planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti/budući projekti**

LAG Lika novom razvojnom strategijom za razdoblje 2023.-2027. za poboljšanje kvalitete života, gospodarskog napretka i ostanak stanovništva u ruralnim područjima, naglasak stavlja na prioritete: poticanja proizvodnje s dodanom vrijednošću, ulaganje u sustav za lakši plasman proizvoda, poticanje razvoja agroturizma, poticanje uključivanja u regionalni sustav kvalitete Lika Quality. LAG Lika se trenutno prijavio na Javni poziv za dodjelu sredstava za manifestacije, radionice i poljoprivredna proizvođača s projektom „Svi putovi vode u Liku.“ Javna ustanova Pećinski park Grabovača planira se kao i svake godine prijaviti na natječaj za volonterske programe financirane sredstvima Europske snage solidarnosti, Javne pozive za posjetiteljske centre te planiraju donacijske programe vezane za infrastrukturu na području Parka.

Budući da područje LAG-a „VINODOL“ pruža velike mogućnosti za razvoj selektivnih oblika turizma, prvenstveno za razvoj ruralnog turizma i agroturizma, koji spajaju klasičnu poljoprivrednu proizvodnju, smještaj te kupnju i degustaciju proizvoda na domaćinstvu, „LAG VINODOL“ će i dalje u novom programskom razdoblju putem LAG intervencija poticati razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava, ulaganja u infrastrukturu te razvijanje nepoljoprivrednih djelatnosti unutar poljoprivrednih gospodarstava.

Plan TZO Vinodolske općine za razvoj ruralnog turizma kao temeljnog oblika turizma Vinodola je pokušati povećati interes lokalnog stanovništva za bavljenje ruralnim turizmom te kroz edukacije i radionice istaknuti važnost ruralnog turizma.

JU PP Učka je prošle godine dovršila svoj novi plan upravljanja za razdoblje od deset godina. JU PP Učka članica je LAG-a Terra Liburna koja se bavi ruralnim razvojem, a najveći doprinos razvoju ruralnog turizma je manifestacija Učkarski sajam koji se organizira već petnaest godina. Učkarski sajam je najveći sajam tradicionalnih proizvoda Istre i Kvarnera, na kojem se posjetitelji mogu upoznati s tradicionalnom izradom autohtonih glazbala, kulturnom baštinom, tradicionalnim gastronomskim specijalitetima i dr. Dio planiranih aktivnosti se planira provesti iz Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. s ciljem poboljšanja upravljanja zaštićenim područjima.

NP Risnjak planira u budućnosti projekt obnove planinarskih domova Risnjak i Snježnik. U najavi je Javni poziv za financiranje izrade projektne dokumentacije za prijavu projekta za financiranje iz Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. godine u kojem bi ustanova prijavila aktivnosti iz područja zaštite prirode. Planira se i obnova stare goranske kuće na poučnoj stazi ukoliko bude objavljen Poziv koji podržava navedene aktivnosti.

## 9. Zaključak

Ruralni turizam važan je čimbenik u održivom razvoju ruralnog prostora. Prednosti koje donosi ruralni turizam su brojne, a ogledaju se kroz očuvanje naseljenosti ruralnog prostora, oživljavanje starih zanata i očuvanje izvornih običaja, proširenje postojeće turističke ponude, ublažavanje sezonskog karaktera turističkog poslovanja. Razvoj ruralnog turizma pridonosi vitalnosti ruralnih prostora, poboljšanju demografske slike te smanjenju migracija.

Ličko-senjska i Primorsko-goranska županija, osobito njihove ruralne regije Lika i Gorski kotar uz povoljan prometni položaj, blizinu mora, nacionalnih parkova i parkova prirode, kulturno povijesnu baštinu, bogatstva flore i faune imaju sve predispozicije za razvoj ruralnog turizma. Unatoč velikom potencijalu ovih područja ruralni turizam nije dovoljno razvijen. Prema odgovorima ispitanika u provedenom intervjuu utvrđeno je da zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom postoji, ali bi mogla biti puno veća s obzirom na mogućnosti koje nudi područje. Glavni problem s kojim se susreću poslovni subjekti su sezonalnost turizma, usitnjenost poljoprivrednih parcela te neriješeni imovinsko pravni odnosi. Razvoju ruralnog turizma uvelike doprinose i sredstva iz Europskih fondova. Članstvom u EU Hrvatskoj su postali dostupni operativni programi u okviru kojih se mogu prijaviti projekti s ciljem unaprjeđenja turističke ponude. Provedenim intevjuom utvrđeno je da su na području Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije provedeni brojni projekti koji su kroz isticanje prirodnih i kulturnih potencijala ovih područja doprinijeli razvoju ruralnog turizma. Razvoj ruralnog turizma na ovim područjima omogućio je povećanje prihoda lokalnog stanovništva kroz prodaju lokalnih proizvoda i ponudu smještajnih kapaciteta, povećanje zapošljavanja, poboljšanje infrastrukture i općenito izgleda ruralnih naselja što sve zajedno ima utjecaj na cjelokupan razvoj lokalne zajednice. U cilju daljnjeg poticanja ruralnog turizma kao važnog faktora revitalizacije ovih područja nužno je izraditi kvalitetne projekte da bi se što bolje iskoristile mogućnosti financiranja iz EU fondova te educirati korisnike o mogućnostima korištenja bespovratnih sredstava koje su im na raspolaganju.

## 10. Popis literature

1. Baćac, R. (2011.). Priručnik za bavljenje seoskim turizmom-Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb
2. Bartoluci M., Starešinović Z., Franić M.D., Bartoluci F. (2018.). Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj. *Acta Economica Et Turistica* 4 (1): 63-78.
3. Bilas V., Franc S., Cota A., (2011.). Pretpristupni fondovi Europske unije i Republike Hrvatske, *Ekonomski misao praksa* (1): 289-309.
4. Bušljeta Tonković A., Holjevac Brlić, I., Šimunić N. (2018.). Koga (p)održava održivi razvoj? Prinosi promišljanju održivosti ruralnih područja u Hrvatskoj. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
5. Bušljeta Tonković A. (2019.). (Un)sustainable (rural) tourism: a Case study of Lika-Senj County. *Soc. ekol.* 20 (3): 249-268.
6. Demonja D., Ružić P., (2010.). Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Zagreb.
7. Devčić A., Šostar M. (2012.). Modeli mjerenja realnih učinaka fondova Europske unije na gospodarski razvoj, *Ekonomski vjesnik*, (1):133-134., Osijek.
8. Devčić A., Šostar M. (2015.). Regionalni razvoj i fondovi Europske unije: Prilike i izazovi, Požega.
9. Franić, R., Bokan, N., Kumrić, O. (2007.). U očekivanju SAPARD-a:rješenja EU-a nasuprot domaćim očekivanjima. *Društvena istraživanja*, 16 (2007), 4-5; 701-724.
10. Franić R., Cunj L., (2007.). Društveno-gospodarski preduvjeti razvitka agroturizma u Zagrebačkoj županiji, *Agronomski glasnik*, (5): 381-400.
11. Geić S. (2011.). Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split.
12. Grgić I., Zrakić M., Cerjak M. (2011.). Agroturistička ponuda Zagrebačke županije: ograničenja i mogućnosti, *Agronomski glasnik*, (1-2): 41-58.
13. Grgić I., Zrakić M., Gudelj Velaga A. (2015.). Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske unije, *Agronomski glasnik*, (1-2): 61-74.
14. Grgić I., Zrakić Sušac M., Jež Rogelj M., Kunštović L., Perčin A., Mikuš O., Kovačićek T., Hadelan L. (2021.). Stavovi ispitanika prema turizmu u zaštićenim prirodnim područjima: primjer Lonjskog polja, *Journal of Central European Agriculture* (4):868-880.



15. Kandžija V. i Cvečić I. (2011.). *Ekonomika i politika Europske unije*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka
16. Kovačićek T., Mikuš O., Antolković P., Grgić I., Jež Rogelj M. (2021.). *Ruralni turizam u revitalizaciji ruralnog prostora Sisačko-moslavačke županije*. *Agroeconomia Croatica*, (1): 115-125.
17. Ličko-senjska županija (2022.). *Plan razvoja Ličko-senjske županije za razdoblje do 2027. godine*, Gospić.
18. Marušić M. (2017.). *Utjecaj agroturizma na socioekonomski razvoj Primorsko-goranske županije*, *Agroeconomia Croatica*, (1): 109-116.
19. Mintas Hodak, Lj., (2011.), *Europska unija*, Zagreb
20. Mrvoš T., Milohnić I., Smolčić Jurdana D. (2022.). *Agritourism-opportunity and potential for the sustainable development of rural destinations*, Congress proceedings, Zagreb.
21. Primorsko-goranska županija (2022.). *Plan razvoja Primorsko-goranske županije za razdoblje 2022.-2027. godine*, Rijeka.
22. Ružić, P. (2009.). *Ruralni turizam*, Drugo prošireno izdanje, Institut za poljoprivredu i turizam, Pula.
23. UNWTO (2020). *Recommendations on Tourism and Rural Development- A Guide to Making Tourism an Effective Tool for Rural Development*. Madrid.
24. Vukonić B., Keča, K. (2001.), *Turizam i razvoj-pojam, načela, postupci*, Zagreb

### **10.1. Popis korištenih poveznica**

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: Pomorstvo i ribarstvo, dostupno na: <https://www.apprrr.hr/pomorstvo-i-ribarstvo/> (pristup: 09.08.2023.)
2. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Što su EU fondovi i zašto su zanimljivi? (2023.), dostupno na: <https://www.asoo.hr/defco/sto-su-eu-fondovi-i-zasto-su-zanimljivi><https://www.asoo.hr/defco/sto-su-eu-fondovi-i-zasto-su-zanimljivi/> (pristup: 09.08.2023.)

3. DZS (2022.). Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2021., dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristup: 01.08.2023.)
4. European Commission Financial transparency system analysis, dostupno na: <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/analysis.html> (pristup: 10.08.2023.)
5. Europska komisija: Europski fond za regionalni razvoj, dostupno na: [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/funding/erdf\\_en](https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en) (pristup: 07.08.2023.)
6. Europska komisija: Europski socijalni fond Plus, dostupno na: <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en/what-esf> (pristup 09.08.2023.)
7. Europska komisija: Financiranje, bespovratna sredstva i subvencije Europske unije, dostupno na: [https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies\\_hr](https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_hr) (pristup: 05.08.2023.)
8. Europski parlament: Kohezijski fond, dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/96/kohezijski-fond> (pristup 07.08.2023.)
9. Europski strukturni i investicijski fondovi, dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/> (pristup 07.08.2023.)
10. Europski strukturni i investicijski fondovi (2023.): Kako do EU fondova? Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/en/kako-do-eu-fondova/> (pristup: 07.08.2023.)
11. Europski strukturni i investicijski fondovi (2018.): Kuća Velebita, dostupno na : <https://strukturnifondovi.hr/en/projekti/kuca-velebita/> (pristup: 09.08.2023.)
12. Europski strukturni i investicijski fondovi (2021.): Nove prilike iz EU fondova 2021.-2027. predstavljen u Senju, dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/nove-prilike-iz-eu-fondova-2021-2027-predstavljene-u-senju/> (pristup: 09.08.2023.)
13. Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) (2020.). Korisnički priručnik o provedbi EU projekta, dostupno na: <https://hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2021/10/Korisnicki-prirucnik-o-provedbi-projekata.pdf> (pristup: 12.08.2023)
14. Ličko-senjska županija (2023.). Službena stranica Ličko-senjske županije, dostupno na: <https://licko-senjska.hr/> (pristup: 01.08.2023.)

15. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije: EU fondovi 2021.-2027., dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/eu-fondovi-2021-2027/4851> (pristup: 12.08.2023.)
16. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, (2023.). Mogućnosti sufinanciranja EU projekta u novom financijskom razdoblju predstavljen u Rijeci, dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/vijesti/u-rijeci-predstavljene-mogucnosti-eu-sufinanciranja-projekata-u-novom-financijskom-razdoblju/5313>, (pristup: 12.08.2023.)
17. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, (2021.). Zakonodavni paket za Kohezijsku politiku za razdoblje 2021.2027., Uredba EU 1057,1058,1139. Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/istaknute-teme/eu-fondovi-2021-2027/zakonodavni-paket-za-kohezijsku-politiku-za-razdoblje-2021-2027-4853/4853> (pristup: 09.08.2023.)
18. Narodne novine (106/2017.). Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske, članak 2.2.Prostorna organizacija, dostupno na: [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017\\_10\\_106\\_2423.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2423.html) (pristup: 12.08.2023.)
19. Park prirode Velebit: Centar izvrsnosti Cerovačke špilje (2020.), dostupno na: <https://www.pp-velebit.hr/hr/ustanova-2/projekti/projekt-%E2%80%9Ecentar-izvrsnosti-cerova%C4%8Dke-%C5%A1pilje-%E2%80%93-odr%C5%BEivo-upravljanje-prirodnom-ba%C5%A1tinom-i-kr%C5%A1kim-podzemljem%E2%80%9D>(pristup: 15.08.2023.)
20. Primorsko-goranska županija (2023.). Službena stranica Primorsko-goranske županije, dostupno na: <https://www.pgz.hr/> (pristup: 01.08.2023.)
21. Putovima Frankopana, (2022.) dostupno na: <https://frankopani.eu/o-projektu/> (pristup: 15.08.2023.)

## 11. Prilog

### 11.1. Pitanja za intervju

1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju te ulogu koju ima/imate u ruralnom turizmu.
2. Kakvo je trenutno stanje ruralnog turizma na području Ličko-senjske / Primorsko-goranske županije, koji su oblici ruralnog turizma najčešći?  
Kakva je zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom?
3. Što smatrate glavnim snagama, slabostima, prilikama i prijetnjama za razvoj ruralnog turizma na području Ličko-senjske/ Primorsko-goranske županije?  
Prednosti (snage):  
Slabosti:  
Mogućnosti (prilike):  
Opasnosti (prijetnje):
4. Iz kojih izvora (lokalni ili državni proračun, fondovi EU) prevladavaju potpore ruralnom turizmu na području Ličko-senjske/ Primorsko-goranske županije i opišite ukratko projekte koji se njima financiraju (organizacija sajмова, uređenje infrastrukture, robna marka itd.)?  
-(poslovni subjekti-koje izvore i za što ste koristili-opišite)
5. Usporedite kako ruralni turizam pridonosi razvoju cijele županije i lokalnom stanovništvu u prošlosti i danas, komentirajte je li to utjecaj trendova iz EU i sredstava iz fondova ?
6. Na koji način informirate javnost ili se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?
7. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?
8. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?
9. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti?  
Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?

## 11.2. Transkript intervjua

### Transkript intervjua s v.d. voditeljicom LAG-a Lika

#### 1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju (LAG).

LAG-Lika osnovan je 2013. godine, obuhvaća jedanaest jedinica lokalne samouprave i nalazi se na području tri županije: Ličko-senjske, Zadarske i Karlovačke. Karakterizira nas to da smo površinom najveći LAG, ali najslabije naseljeni LAG u Hrvatskoj. Rad LAG-a se temelji na provedbi lokalne razvojne strategije, primjenjujemo pristup odozdo prema gore odnosno LEADER pristup. Cilj nam je osigurati ravnomjeran razvoj cijelog područja te uključiti ruralno stanovništvo u promicanje tradicijskih i novih aktivnosti kako bi se potakao održiv razvoj. Cijelo područje LAG-a Lika ima bogatu prirodnu, tradicijsku i kulturnu baštinu, a očuvan okoliš je temelj za razvoj poljoprivrede, turizma i drugih nepoljoprivrednih aktivnosti. LAG je svakodnevno na usluzi korisnicima s ovog područja i djeluje na principu one stop info točke. LAG je u programskom razdoblju 2014.-2020. temeljem Lokalne razvojne strategije LAG-a Lika za razdoblje 2014.-2020. objavio je natječaj za provedbu Mjere 6.4.1. „Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima“.

#### 2. Kakvo je trenutno stanje ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije, koji su oblici ruralnog turizma najčešći? Kakva je zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom?

Postoji zainteresiranost za bavljenje ruralnim turizmom, ali bi mogla biti puno veća s obzirom na mogućnosti koje nudi područje. Glavni problem je taj što im je to dodatna djelatnost a da bi se prijavili na natječaje potrebno je da im bude primarna djelatnost. Međutim vidljiv je sve veći interes za bavljenje agroturizmom tj. spajanje poljoprivrede s turizmom.

#### 3. Što smatrate glavnim snagama (prednostima), slabostima, prilikama (mogućnostima) i prijetnjama (opasnostima) za razvoj ruralnog turizma na području LSŽ?

Snage: očuvana priroda, bogata flora i fauna, čiste i nezagađene vode, rijeke, šume, blizina mora, blizina nacionalnih parkova, dobra prometna povezanost, bogata kulturna baština. Slabosti: većinom staro stanovništvo, nedovoljna uključenost prirodnih vrijednost u turističku ponudu. Prilike: porast potražnje za tradicijskim proizvodima i bolja promocija proizvoda, porast potražnje za selektivnim oblicima turizma. Prijetnje: zagađenje okoliša, iseljavanje stanovništva prvenstveno mladih, mali interes lokalnog stanovništva.

**4. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

LAG Lika je u suradnji sa Hrvatskom gorskom službom za spašavanje i Veleučilištem Nikola Tesla u Gospiću 2017. godine provela zajednički projekt „Tesla za društveno korisno učenje“ koji je financiran iz Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Ukupna vrijednost projekta je iznosila 863.355,60 HRK, a provedba je trajala dvije godine. Cilj projekta: spajanje teorije i prakse, poticanje aktivnog sudjelovanja pojedinaca u oblikovanju društva te popularizacija volonterstva. Projekt Ruralni animatori LAG Lika je pokrenuo s ciljem povećanja korištenja EU fondova, a pogotovo Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Riječ je o partnerskom projektu s Veleučilištem Nikola Tesla i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, PU Gospić. LAG Lika proveo je brojne druge projekte kao što su: „Integra Lika“, Lika Quality-u svrhu brendiranja regije Like i podvelebitskog primorja, Stay 3 days in Lika- s ciljem produživanja boravka turista na području Like, Gastro Lika i BusyBee Workshop.

**5. Na koji način informirate javnost ili se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Putem vlastite internetske stranice, putem Facebook-a, radio, člancima u medijima i na radionicama u organizaciji LAG-a.

**6. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

LAG je raspisivao natječaje na koje su se javljali korisnici sa područja djelovanja našeg LAG-a.

**7. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Imamo odličnu suradnju s partnerima.

**8. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

LAG Lika novom razvojnom strategijom za razdoblje 2023.-2027. za poboljšanje kvalitete života, gospodarskog napretka i ostanak stanovništva u ruralnim područjima, naglasak stavlja na prioritete: poticanja proizvodnje s dodanom vrijednošću, ulaganje u sustav za lakši plasman proizvoda, poticanje razvoja agroturizma, poticanje uključivanja u regionalni sustav

kvalitete Lika Quality, daje se prednost mladim poljoprivrednicima, moderniziranje poljoprivredne proizvodnje, ekološki uzgoj. Pri izradi Lokalne razvojne strategije uključuju se svi zainteresirani dionici iz gospodarskog, civilnog i javnog sektora čime se osigurava bolji učinak strategije jer potrebe područja najbolje poznaje lokalno stanovništvo. LAG Lika se trenutno prijavio na Javni poziv za dodjelu sredstava za manifestacije, radionice i poljoprivredna proizvođača s projektom „Svi putovi vode u Liku.“

## **Transkript intervjua s ravnateljicom JU Pećinski park Grabovača**

### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju.**

Naša primarna djelatnost je zaštita geomorfološkog spomenika prirode i općenito zaštita prirode to nam je znači primarna djelatnost, a sekundarno s tim se bavimo turističkom djelatnošću, to je znači vezano uz posjećivanje špilje Samograd, poučnih staza, vidikovca sa šumskim orguljama, malog vrta ljekovitog i jestivog ličkog bilja, hobitske kućice i organizaciju terenskih radionica odnosno edukativnih programa. To nam je samo jedan mali dio djelatnosti. Područje parka Grabovače 2019. godine je proglašeno trajno zaštićenim u kategoriji Značajni krajobraz. Važno mjesto zauzimaju spelološki objekti, a jedini smo pećinski park u Europi. Od 2021. godine u ponudi imamo speleoterapiju, a cilj nam je potaknuti što duži boravak turista u prirodi i špiljama, odnosno spojiti speleoterapiju s edukativnim sadržajima.

### **2. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

Mi imam jako puno lokalnih, državnih i europskih projekata. Što se tiče europskih ove godine trenutno provodimo projekt „Zaštita prirode“ u vrijednosti od 57.629 eura koji je sufinanciran od strane Europskih snaga solidarnosti. Projekt okuplja 40 volontera koji će sudjelovati u različitim aktivnostima, s ciljem pomoći i sudjelovanja u razvoju lokalne zajednice i ruralnih područja. Sudjelovanjem u projektima surađujemo s brojnim institucijama i udrugama diljem Europe. Sredstava za financiranje projekata dobivamo i iz Fonda za zaštitu okoliša, Ministarstva turizma, Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, Hrvatske turističke zajednice, Ličko-senjske županije, često dobivamo i donacijske natječaja HEP-a, zaklade Adris.

### **3. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Informiramo se na webu ali i imamo zajedničku platformu gdje dobivamo sve otvorene natječaje.

### **4. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

Iskustva su pozitivna, jednostavna prijava i provedba. Naši programi su jednostavniji, nisu kao programi općina, gradova ili županija.

### **5. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Prilikom provođenja projekata suradnja s ostalim dionicima je odlična.

### **6. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

Planiramo se ponovno prijaviti za volonterske programe financirane sredstvima Europske snage solidarnosti, Javne pozive za posjetiteljske centre te planiramo i donacijske programe vezane za infrastrukturu na području Pećinskog parka Grabovače.

## **Transkript intervjua s djelatnicom TZO Otočac**

### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju.**

Turistička zajednica Grada Otočca je organizacija koja djeluje po načelu Destinacijske menadžment organizacije sukladno Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma. Na području djelovanja TZG Otočca su i ruralna područja. Turizam se najviše razvija i događa u ruralnim naseljima poput Kutereva i Sinca. Najnoviji turistički proizvod je „Medna staza Gacke“ koja je otvorena 2021. godine te uključuje jedanaest OPG-ova koji nude svoje proizvode od meda. Što se tiče zdravstvenog turizma ističe se apiterapija kao nova grana zdravstvenog turizma na području Gacke koja se bazira na pravilnom korištenju pčelinjih proizvoda.

### **2. Kakvo je trenutno stanje ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije (Otočca), koji su oblici ruralnog turizma najčešći?**



Na području naše destinacije ruralni turizam je najčešće zastupljen u lovnom i ribolovnom turizmu, avanturistički te sve više gastronomski turizam. Ribolovni turizam je razvijen na rijeci Gackoj koja je radi mirnog toka te pristupačne obale pogodna je za ribolovni turizam te je poznata po potočnoj pastrvi. Rijeka Gacka nam je važna jer na njoj baziramo turističku priču. Uz Gacku možete šetati, voziti bicikl na uređenoj biciklističkoj stazi ili posjetiti mlinice u Sincu. Također, može se istaknuti i Švičko jezero-prirodno jezero u donjem toku rijeke Gacke. U gastronomskoj ponudi ovog područja prvenstveno se ističe lički krumpir, lička janjetina i sir škripavac autohtona potočna pastrva, paštete od gacke pastve, a najnoviji proizvod je „Medna staza Gacke“.

### **3. Što smatrate glavnim snagama (prednostima), slabostima, prilikama (mogućnostima) i prijetnjama (opasnostima) za razvoj ruralnog turizma na području LSŽ?**

Prednosti: očuvana priroda, dobra prometna povezanost, gostoljubivost, aktivni turizam: biciklističke ture, jahanje, planinarenje, adrenalinski parkovi. Slabosti: nedovoljno ulaganje u dodatne sadržaje koji privlače turiste. Prilike: postati zelena odmorišna destinacija, ulaganje u hotelski smještaj, kamp. Opasnosti: zagađenje okoliša, remećenje reda i mira stanovnika destinacije.

### **4. Usporedite kako ruralni turizam pridonosi razvoju cijele županije i lokalnom stanovništvu u prošlosti i danas, komentirajte je li to utjecaj trendova iz EU i sredstava iz fondova?**

Ruralni turizam pridonosi razvoju cijele županije i lokalnom stanovništvu kroz očuvanje tradicije, povećanje dohotka, povratka stanovništva na selo, oživljavanju poljoprivredne proizvodnje i gospodarskom razvoju područja. Razvojem ruralnog turizma lokalno stanovništvo bavi se iznajmljivanjem kuća i apartmana čime poboljšava uvjete života dodatnom zaradom ali i zapošljivanjem u privatnom sektoru poput restorana, agencija, OPG-a i sl. i svakako je to utjecaj trendova.

### **5. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

TZ Otočac nije još uvijek provodila projekte financirane iz sredstava EU fondova.

## **Transkript intervjua sa stručnom suradnicom JU NP Sjeverni Velebit**

### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju.**

Javna ustanova NP Sjeverni Velebit obavlja djelatnost zaštite, održavanja i promicanja NP u cilju zaštite i očuvanju izvornosti prirode te osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara. JU nadležna je za upravljanje očuvanjem područja ekološke mreže (PEM) unutar granica Parka. Najvažniji utjecaj održivosti i razvoja ruralnog turizma je u međusobnoj suradnji Parka s ostalim dionicima te je oslonac održivog razvoja lokalnih zajednica na tradicijskim temeljima. Javna ustanova veliki naglasak stavlja na održivi razvoj. S obzirom da smo planinski Park, trajanje sezone posjećivanja ovisi o dužini zadržavanja snijega na vrhu planine. Provodimo razne edukativne programe i zelene radionice za djecu i odrasle, a na postojećim planinarskim stazama postavljene su poučne table koje će vas upoznati s prirodnim kulturnim vrijednostima ovog prostora. JU redovno organizira dane otvorenih vrata kao priliku za druženje s lokalnom zajednicom, obilježavanje važnih datuma, edukacija i sl. te sudjeluje s lokalnim i regionalnim manifestacijama (biciklijada, Jesen u Lici, Highlander Velebit i dr. ). JU u svoje aktivnosti i projekt uključuje i promociju lokalnih OPG-ova i njihove ponude.

### **2. Kakvo je trenutno stanje ruralnog turizma na području Ličko-senjske županije, koji su oblici ruralnog turizma najčešći?**

Javna ustanova NP Sjeverni Velebit je, prema riječima stručne suradnice, aktivno uključena u razvoj ruralnog turizma. U sustavu posjećivanja stavljamo naglasak na edukativna aktivnosti kako bi se posjetitelji upoznali sa prirodnim i kulturnim vrijednostima područja. Iz tog razloga posjetiteljima su na raspolaganju bile multimedijalne prezentacije o Parku, napravljene su poučne staze i drugi edukativno-interpretativni sadržaji, obnovljeni su pastirski stanovi na Alanu. Posjetiteljima je omogućen doživljaj tradicionalnog načina života na ovom području u prošlosti, interes za tim je sve veći, a najveći broj posjetitelja dolazi za vikende. Ipak Ustanova u svom radu želi staviti naglasak na edukaciju i doživljaj iskonske divljine, a ne privlačenje masovnog posjećivanja. U cilju upoznavanja posjetitelja s prirodnim i kulturnim vrijednostima ovog područja izgrađen je centar za posjetitelje Kuća Velebita. Kroz postav Kuće Velebita posjetitelje se educira o nekoliko tematskih cjelina: staništa, kulturna baština,

klima, endemi, geologija, speleologija. Pokazatelji vezano uz posjećivanje kuće Velebita govore u prilog tome da je njenom izgradnjom povećan interes za cjelokupnom destinacijom.

**3. Što smatrate glavnim snagama (prednostima), slabostima, prilikama (mogućnostima) i prijetnjama (opasnostima) za razvoj ruralnog turizma na području LSŽ (JU NP Sjeverni Velebit)?**

Snage: tim sastavljen od stručno osposobljenih i educiranih zaposlenika, različitih struka, vještina i interesa što omogućuje integralni pristup radu i pridonosi učinkovitijem upravljanju zaštićenim područjem. Slabosti: opterećenje poslom bez dodatnog jačanja ljudskih kapaciteta za posljedicu ima pad kvalitete obavljanja poslova. Prilika: dodatno usavršavanje radnika, unapređenje ponude:obnova staza, biljnog fonda, botaničkog vrta, uvođenje specijaliziranih programa posjećivanja Parka (promatranje divljine, životinja, likovne radionice). Prijetnje: zagađenje okoliša i uništavanje flore i faune.

**4. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

Rad i aktivnosti JU većinom se financiraju iz državnog proračuna te djelomično iz vlastitih prihoda, koji su na granici dostatnosti za redovno poslovanje ustanove. Značajan dio ostvaren je kroz provedbu projekta financiranih iz strukturnih fondova EU. Strukturni fondovi prepoznati su kao i prilika za financiranje provedbe aktivnosti u budućnosti, međutim izazov je osiguravanje vlastitog financijskog udjela. Prošle godine započeo je projekt obnove infrastrukture u Velebitskom botaničkom vrtu i rekonstrukciji Premužićeve staze koja je zahtijevala pažljivu obnovu za što je JU osigurala financijska sredstva iz Programa ruralnog razvoja. S ciljem očuvanja i prezentacije ruralnih naselja obnovljeno je 10 pastirskih stanova kroz Projekt integracije EU Natura 2000-uspostava osnovne infrastrukture za upravljanje NP Sjeverni Velebit. Uz sufinanciranje iz Europskog fonda obnovljeno je 6 stanova na Alanu i 4 na Lubenovcu, te je organizirana radionica obnove suhozida. Revitalizacija stočarstva važan je projekt JU kojem je svrha očuvanje gorskih travnjaka od sukcesije, ali i povratak tradicijskog načina života. Za sad imamo uspješnu suradnju s jednim OPG-om iz Pazarišta koji na ispašu dovodi stoku s ciljem očuvanja travnjaka. Projekt izgradnje Kuće Velebita je sufinanciran EU sredstvima u vrijednosti od 17.037.528,00 HRK Operativnim programom „Regionalna konkurentnost 2007.-2013.“ Cilj projekta je poboljšati uvjete za razvoj turizma u LSŽ kroz Krasno i NP Sjeverni Velebit kao jedinstvenu destinaciju koja prirodno povezuje

kontinentalnu i priobalnu turističku ponudu. Izgradnjom Centra stvoren je moderan i atraktivan sadržaj koji privlači turiste u Krasno i okolicu, omogućuju prezentaciju prirodnih i kulturnih vrijednosti tijekom cijele godine.

#### **5. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Kroz sve standardne komunikacijske kanale JU komunicira s javnošću. Informacije za javnost, pa tako i o korištenju sredstava EU fondova, ugrađene su na vidljivo mjesto na web stranici JU i ostalim društvenim mrežama, u promotivnim materijalima JU, na informativnim tablama i sl. Javnost je sve više i više uključena u podizanje svijesti o važnosti održivog razvoja kroz radionice, edukativne programe i manifestacije.

#### **6. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

Iskustva su uglavnom pozitivna, no bitno je na samom početku jasno odrediti prioritete natječaja i osigurati dovoljno vremena za razmatranje svih pitanja i rizika uključivanjem internih ili vanjskih stručnjaka. Papirologija uzima dosta vremena, a zasigurno je potrebna periodična edukacija djelatnika u radu sa EU projektima.

#### **7. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Suradnja je kolegijalna, ali već spomenuta papirologija oduzima i dosta vremena. Velika je vjerojatnost da će se dogoditi određene izmjene u provedbi EU projekata, a izmjene su jedno od onih područja koja nisu sasvim jasno definirana u pravilima kojima projekt podliježe pa nam to oduzima dosta vremena i dodatnog napora.

#### **8. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

Svakako, projekti bitan segment u našem radu i predviđeni su za nadolazeće razdoblje. Posebno je značajno da u proces bude uključeno ne samo zaštićeno područje, nego i građani kojih se to tiče, javnost, posjetitelji, privatni poduzetnici i znanstvenici. Bitno je osigurati sudjelovanje svake skupine sukladno njenim specifičnim znanjima, ali i definirati program uključivanja javnosti ovisno o potrebama. Iznimno je važno integriranje s ostalim institucijama i dionicima.

## **Transkript intervjua s voditeljem LAG-a „VINODOL“**

### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju (LAG).**

Lokalna akcijska grupa LAG „VINODOL“ osnovana je 2012. godine s ciljem unaprjeđenja kvalitete života na području LAG-a, kroz održiv lokalni razvoj i LEADER program. Temeljna zadaća LAG-a je promicanje ruralnog područja te unaprjeđenje interesa od važnosti za područje LAG-a, s naglaskom na mogućnost korištenja sredstva iz EPFRR. Danas LAG obuhvaća područje sedam jedinica lokalne samouprave i prostire se na površini od 683 km<sup>2</sup>, a na ovom području živi više od 40 tisuća stanovnika. Lokalna razvojna strategija predstavlja temeljni dokument za utvrđivanje i provedbu gospodarskog i društvenog razvoja. Od 2018. godine glavna aktivnost rada LAG-a je raspisivanje natječajima kojim se sredstva iz LRS dodjeljuju korisnicima mjera.

### **2. Što smatrate glavnim snagama (prednostima), slabostima, prilikama (mogućnostima) i prijetnjama (opasnostima) za razvoj ruralnog turizma na području Primorsko-goranske županije?**

Snage: tradicija bavljenja turizmom, poznata turistička destinacija, povoljan geoprometni položaj, rastući trend ruralnog turizma, bogata i očuvana kulturno-povijesna baština, bogata prirodna bioraznolikost. Slabosti: izrazita sezonalnost u turizmu, nedovoljna uključenost kulturno-povijesne baštine i prirodnih vrijednosti u turističku ponudu, mali broj agroturističkih objekata, manjak stručnih kadrova (u turizmu i poljoprivredi), neriješeni imovinsko pravni odnosi, usitnjenost poljoprivrednih parcela. Prilike: porast potražnje za selektivnim oblicima turizma (ruralni, zdravstveni, lovni, kulturni, sportski i sl.), mala poljoprivredna gospodarstva pogodna za razvoj agroturizma, razvoj gastro ponude bazirane na tradiciji, integriranje poljoprivrednih proizvoda u turističku ponudu, porast potražnje za ekološkim, autohtonim i tradicijskim proizvodima. Prijetnje: globalna i nacionalna gospodarska kriza, klimatske promjene, starenje stanovništva, odljev kvalitetnih obrazovanih ljudskih resursa, prvenstveno mlade populacije, česta izmjena zakonske regulative.

### **3. Kakva je zainteresiranost poslovnih subjekata za korištenje sredstava EU fondova?**

U programskom razdoblju 2014.-2020. (uključujući prijelazno razdoblje 2021. i 2022.) postojao je velik interes korisnika za prijave na LAG natječaje o čemu govori činjenica da je objavom sedmog LAG natječaja cjelokupna financijska alokacija dodijeljena LAG-u „VINODOL“ stavljena na raspolaganje korisnicima.

**4. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

LAG je u programskom razdoblju 2014.-2020. (uključujući prijelazno razdoblje 2021.-2022.) objavio natječaj: tri natječaja namijenjena malim poljoprivrednicima-Mjera 1.1.3. „Razvoj i održivost malih poljoprivrednih gospodarstava“-odabrano 29 projekata; jedan natječaj namijenjen velikim poljoprivrednicima-Mjera 1.1.1.„ Povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje“- odabran 1 projekt; tri natječaja namijenjena financiranju male komunalne infrastrukture-Mjera 3.1.1. „Pokretanje, poboljšanje ili proširenje temeljnih usluga za ruralno stanovništvo“-odabrano 20 projekata. LAG „VINODOL“ proveo je međuteritorijalni partnerski projekt „BusyBee Workshop“ koji je okupio pet hrvatskih LAG-ova (LAG Bilogora- Papuk, LAG Papuk, LAG Virovitički prsten, LAG Lika i LAG „VINODOL“). Cilj projekta je osigurati mogućnost ruralnim područjima da postanu konkurentna te da na najbolji način iskoriste svoje prednosti. Projekt promovira gastro ponudu, ljepotu i očuvanost područja te tradiciju kao bitne elemente turističkog potencijala. Specifični cilj je promovirati ponudu domaćih lokalnih proizvoda i razmjena iskustava lokalnih akcijskih grupa. Projekt je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj u okviru Mjere 19. Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER.

**5. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

LAG „VINODOL“ o svojim natječajima korisnike informira putem: vlastite internetske i Facebook stranice, lokalnih internetskih portala, lokalnih novina, službenih glasila JLS kao i na radionicama u organizaciji LAG-a.

**6. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

LAG se nije prijavljivao na natječaje, već je raspisivao LAG natječaje putem LRS na koje su se javljali korisnici sa područja LAG-a kako je navedeno u odgovoru na pitanje br. 4.

**7. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Da sada smo imali izuzetno dobru suradnju s partnerima.

**8. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

Budući da područje LAG-a „VINODOL“ pruža velike mogućnosti za razvoj selektivnih oblika turizma, prvenstveno za razvoj ruralnog turizma i agroturizma, koji spajaju klasičnu poljoprivrednu proizvodnju, smještaj te kupnju i degustaciju proizvoda na domaćinstvu, „LAG VINODOL“ će i dalje u novom programskom razdoblju putem LAG intervencija poticati razvoj malih poljoprivrednih gospodarstava, ulaganja u infrastrukturu te razvijanje nepoljoprivrednih djelatnosti unutar poljoprivrednih gospodarstava. Razvojem agroturizma omogućiti će se poljoprivrednim proizvođačima da diversificiraju postojeću ekonomsku aktivnost te bi se na taj način stvorili pozitivni uvjeti za plasman svojih proizvoda na samim gospodarstvima, osigurao rast prihoda i poboljšalo sveukupno poslovanje.

### **Transkript intervjua voditeljicom TZO Vinodolske općine**

#### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju te ulogu koji imate u ruralnom turizmu.**

Turistička zajednica Vinodolske općine upravlja turističkom infrastrukturom i definira politiku razvoja turizma na nivou općine. Uloga TZO u ruralnom turizmu je potenciranje istog, očuvanje, edukacija, pomoć iznajmljivačima i ugostiteljima koji se žele baviti ruralnim turizmom, organiziranje manifestacija i događaja vezanih za ruralni turizam, a sve u svrhu promocije specifičnosti i kvalitete našeg područja koje je u potpunosti ruralno.

#### **2. Kakvo je trenutno stanje ruralnog turizma na području Primorsko-goranske županije (Vinodolska općina), koji su oblici ruralnog turizma najčešći? Kakva je zainteresiranost poslovnih subjekata za bavljenje ruralnim turizmom?**

Trenutno stanje ruralnog turizma na području PGŽ je da ovaj „goranski dio“ svakako bolje napreduje i više radi na tome da svoj turizam pokreću od ruralnog turizma. Primorski dio još uvijek svoj turizam bazira na suncu i moru što je svakako negativno jer potiče na masovni i sezonski turizam koji ne osigurava kvalitetu turizma niti usluge generalno. Na području Vinodolske općine, unatoč velikom potencijalu, nema velikog broja poslovnih subjekata koji se bave ruralnim turizmom. Agroturizam pronalazimo u Vagabundinoj kolibi, ostatak ruralnog turizma uglavnom proizlazi iz sportsko rekreacijskog turizma obzirom da naše područje obiluje pješačkim, planinarskim i biciklističkim stazama, na Tribaljskom jezeru odvija se sportski ribolov, a područje je još poznato i po paraglidingu i zmajarenju. Što se tiče zainteresiranosti poslovnih subjekata, ona postoji, ali bi mogla biti puno veća s obzirom na mogućnosti koje nudi samo područje. Najveći problem s kojim se svi susrećemo je sezonalnost našeg turizma pa samim tim i strah od lošeg poslovanja izvan ljetnih mjeseci.

**3. Što smatrate glavnim snagama (prednostima), slabostima, prilikama (mogućnostima) i prijetnjama (opasnostima) za razvoj ruralnog turizma na području Primorsko-goranske županije?**

Snage: bogata povijest, činjenica da je samo područje ime dobilo zbog vina i vinove loze jer je nekada obilovalo vinogradima pa su već Rimljani području dali ime dolina vina, netaknuta priroda, mir, tradicija, gastronomija, velik broj OPG-ova. Slabosti: relativna nezainteresiranost, gubitak gotovo svih vinograda, nepostojanje ugostiteljskih objekata u obliku restorana. Prilike: povijest i tradicija vinove loze, vina, bogata i zanimljiva gastronomija, položaj, okoliš, prometna dostupnost, sve veća zainteresiranost turista za mirna područja udaljena od vreve događanja i same obale. Prijetnje: iseljavanje stanovništva, masovni turizam, sezonalnost, ekološka neodrživost

**4. Usporedite kako ruralni turizam pridonosi razvoju cijele županije i lokalnom stanovništvu u prošlosti i danas, komentirajte je li to utjecaj trendova iz EU i sredstava iz fondova?**

Ruralni turizam svakako se bolje i kvalitetnije razvija što zbog trendova, što zbog sredstava iz fondova: lakše se dolazi do sredstava za napredak, sve više turista traži mirna područja, prirodu, tišinu. Ruralni turizam itekako pridonosi razvoju turizma generalno posebice jer je fantastičan odgovor na pitanje produženja sezone, odnosno minimaliziranja sezonalnosti. Hrvatskoj je potreban razvoj selektivnih oblika turizma za koje ima plodno tlo, upravo kao što je ruralni turizam, jer jedino kvalitetan oblik turizma može pridonijeti smanjenju masovnosti i osigurati hrvatskim destinacijama da ne budu poznate isključivo po suncu, moru i plažama.

**5. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

Turistička zajednica općine Vinodolske općine projekte financira iz općinskog i županijskog proračuna, sredstava TZ Kvarnera te Hrvatske turističke zajednice. Za sva sredstva osim općinskog proračuna prijavljujemo se putem raznih natječaja, najčešće za određene manifestacije.

**6. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Nismo još koristili sredstva EU fondova.

**7. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

Nismo još koristili sredstva EU fondova.



**8. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Uglavnom imamo sjajnu suradnju i sa poslovnim subjektima i sa iznajmljivačima kao i sa županijom, drugim organizatorima i suorganizatorima raznih događaja na području općine.

**9. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

Planovi su promocija ruralnog turizma kao temeljnog oblika turizma Vinodola, pokušati povećati interes lokalnog stanovništva za bavljenje ruralnim turizmom ili za očuvanje istog, osigurati edukaciju i radionice, uvijek uređivati i čuvati okoliš i staze... Svakako smatramo kako je edukacija temelj kako ruralnog turizma, tako i cjelokupnog održivog razvoja turizma, ali i općine.

**Transkript intervjua sa stručnom savjetnicom JU NP Risnjak**

**1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju te ulogu koji imate u ruralnom turizmu.**

NP Risnjak proglašen je 15. rujna 1953. godine nacionalnim parkom kao „predjel naročite prirodne ljepote i naučnog značaja“ na prijedlog hrvatskog znanstvenika prof. dr. Ive Horvata. Jedan je od najstarijih nacionalnih parkova u Hrvatskoj, a prvenstveno je namijenjen očuvanju prirodnih vrijednosti. Osnovne namjene parka su znanstvene, kulturne, odgojno-obrazovne i rekreativne djelatnosti. U parku radi 19 stalno zaposlenih djelatnika u četiri organizacijske jedinice, djelatnici imaju iskustvo u pripremi i provedbi različitih projekata, podizanju razine svijesti o očuvanju prirodnih vrijednosti, informiranju i obavještavanju javnosti, suradnji s novinarima. Nacionalni park Risnjak je šumsko kraljevstvo triju velikih zvijeri i zaštićeno područje koje privlači ljubitelje neukroćene prirode. Posjetitelji parka mogu uživati u ugodnim šetnjama na manje zahtjevnim stazama ili u intenzivnim usponima na planinske masive.

**2. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

NP Risnjak sudjelovao je u pripremi i provedbi brojnih međunarodnih i prekograničnih projekata različitih programa: GEA (Svjetska banka), Interreg IIIA Mađarska-Slovenija-

Hrvatska, IPA SI-HR 2007.-2013., Interreg SI-HR 2014.-2020. Uz navedene međunarodne projekte provodili smo i nekoliko koji su se financirali iz državnog proračuna odnosno Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (obnova infrastrukture, provođenje mjera zaštite okoliša-smanjenje plastike u zaštićenom području). NP Risnjak proveo je projekt Sožitje sufinanciran sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj IPA programa. Cilj projekta je povećanje osviještenosti javnosti o potrebi očuvanja prirodnih i kulturnih resursa, promocija tih područja i povećanje životnog standarda lokalnog stanovništva. Projekt Uređenja i opremanja staza 2018.-2021. sufinanciran je sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj i Ministarstva poljoprivrede s ciljem educiranja i informiranja turista o važnosti šuma te povećanja interesa za posjet parku kroz razne edukativne sadržaje.

### **3. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Putem interneta (stranice EU fondovi i sl.), newslettera (razvojnih agencija, određenih programa poput Interreg-a), pozivom potencijalnih partnera, najavama nadležnog Ministarstva o raspisivanju natječaja, direktnim pozivom za prijavu.

### **4. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

Kako je gore navedeno, Ustanova ima dosta iskustava u prijavi projekata, ponajviše u Interreg (IPA) programima. Smatramo da su iskustava dobra te da je ustanova stekla dobru reputaciju za provođenje prekograničnih projekata obzirom da nam se prilikom svakog poziva javlja dosta potencijalnih partnera za suradnju.

### **5. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Suradnju možemo ocijeniti kao izuzetno dobru, kako s administracijom odnosno nadležnim posredničkim tijelima u vezi svih upita i pojašnjenja, kao i sa partnerima u zajedničkoj pripremi projekata.

### **6. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

Planiramo poboljšati razvoj turizma u području kojim upravljamo i to obnovom infrastrukture, rekonstrukcijom i izgradnjom novih tematskih staza, tematskih programa, poboljšanjem ponude. U tijeku je postupak ocjenjivanja projekta obnove planinarskih domova Risnjak i Snježnik koji se sufinancira iz sredstava NPOO. Također ove godine

prijavljena su dva INTERREG SI-HR projekta i još uvijek čekamo rezultate. U najavi je Javni poziv za financiranje izrade projektne dokumentacije za prijavu projekta za financiranje iz Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. godine u kojem bi ustanova prijavila aktivnosti iz područja zaštite prirode odnosno provedbu nekih aktivnosti iz Plana upravljanja (obnova staništa, zaštita ciljnih vrsta i staništa). Planira se i obnova stare goranske kuće na poučnoj stazi ukoliko bude objavljen Poziv koji podržava navedene aktivnosti.

### **Transkript intervjua sa stručnom suradnicom JU Park prirode Učka**

#### **1. Molim Vas kratko opišite svoju organizaciju te ulogu koji imate u ruralnom turizmu.**

Javna ustanova Park prirode Učka upravlja područjem planine Učke i dijela planinske visoravni Ćićarije, u ukupnoj površini od 160 km<sup>2</sup>, koje je proglašeno Parkom prirode Učka zbog svojih prirodnih i kulturnih vrijednosti. Osnovna zadaća JU PP Učka je upravljanje zaštićenim područjem PP Učka i pridruženim područjem ekološke mjere Natura 2000. Zatim, osvještavanje i edukacija javnosti, promocija Parka i vrijednosti zaštite prirode, suradnja s dionicima i lokalnim institucijama, sudjelovanje na projektima zaštite kulturnih i prirodnih vrijednosti, upravljanje turizmom i razvoj održivog ruralnog turizma uz isticanje autohtonih proizvoda, zaštita prirode na području Parka, reguliranje gospodarskih djelatnosti, praćenje stanja prirode i čistoće okoliša.

#### **2. Možete li kratko opisati koje projekte ste proveli i iz kojih izvora ste ih financirali (lokalni ili državni proračun, fondovi EU...)**

Javna ustanova PP Učka je od 2014.-2021. provela kapitalni projekt Učka 360° koji je sufinanciran iz Europskog fonda za regionalni razvoj i Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Projektom je predviđena izgradnja i opremanje Centra za posjetitelje, razvoj programa temeljenih na prirodnoj i kulturnoj baštini. Cilj projekta: povećati privlačnost parka prirode Učka te kroz razne edukativne sadržaje podići razinu znanja posjetitelja o PP Učka. Kao partner JU PP Učka sudjelovala je na raznim međunarodnim projektima poput projekta Kaštelir (Interreg SLO-HR) ili DinAlpConect (Interreg ADRION), a trenutno sudjeluje u projektu Still Water Revival koji je financiran sredstvima zaklade DIMFE. Iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost PP Učka je prošle godine provele projekt „Plastic free Zone: Učka bez plastike“, a trenutno provodi projekt „ Obnova posjetiteljske

infrastrukture u Parku prirode Učka: Posjećivanjem do izdržljivosti“. Iz sredstava dostupnih putem javnih natječaja jedinica lokalnih i regionalnih samouprava i turističkih zajednica financiraju se projekti poput Učkarskog sajma, Božićna bajka. Također, projekte financiramo i prijavom na donacijske natječaje tvrtki (HEP, dm, OTP i sl.)

**3. Na koji način se informirate o mogućnostima korištenja sredstava EU fondova?**

Praćenjem relevantnih web stranica EU fondova, prisustvovanjem na info danima i raznim radionicama.

**4. Kakva su vaša iskustva s prijavama na natječaj za korištenje sredstava EU fondova?**

S obzirom na složenost projekta Učka 360°, vrlo smo zadovoljni iskustvom pripreme projektne dokumentacije i same provedbe projekta.

**5. Opišite kakva je suradnja s ostalim dionicima (administracija i partneri) prilikom prijave provođenja projekata?**

Suradnja s partnerima i ostalim dionicima pri pripremi i provedbi projekta Učka 360° bila je vrlo dobra.

**6. Koji su planovi za razvoj ruralnog turizma u budućnosti? Imate li ideju za neki budući projekt kojim se želite prijaviti za korištenje sredstava EU fondova?**

JU PP Učka je prošle godine dovršila svoj novi plan upravljanja, odnosno strateški dokument za razdoblje od deset godina. Vezano za razvoj ruralnog turizma bitne su teme C i D jer su vezane za posjećivanje Parka i potporu lokalnoj zajednici. JU PP Učka članica je LAG-a Terra Liburna koja se bavi ruralnim razvojem, a najveći doprinos razvoju ruralnog turizma je manifestacija Učkarski sajam koji se organizira već petnaest godina. Učkarski sajam je najveći sajam tradicionalnih proizvoda Istre i Kvarnera, na kojem se posjetitelji mogu upoznati s tradicionalnom izradom autohtonih glazbala, kulturnom baštinom, tradicionalnim gastronomskim specijalitetima i dr. Dio planiranih aktivnosti se planira provesti pomoću EU sredstava, a u skorijoj budućnosti konkretno iz Programa Konkurentnost i kohezija 2021.-2027. s ciljem poboljšanja upravljanja zaštićenim područjima ekološke mreže Natura 2000.

### **11.3. Popis tablica, grafova i slika**

Tablica 1. Korisnici Europskih strukturnih i investicijskih fondova

Tablica 2. Raspodjela EU fondova po općinama, 2021.

Tablica 3. Dolasci i noćenja turista po županijama, 2022.

Tablica 4. Analiza stanja ruralnog turizma LSŽ/PGŽ

Graf 1. Shematski prikaz Europski strukturni i investicijski fondova (ESI fondovi)

Graf 2. Ukupni proračun za financijsko razdoblje 2014.-2020., RH

Graf 3. Ukupni proračun za financijsko razdoblje 2021.-2027., RH

Graf 4. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Graf 5. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Graf 6. Dodjela bespovratnih sredstava Programa „Ruralni razvoj“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Graf 7. Dodjela bespovratnih sredstava Operativnog programa „Pomorstvo i ribarstvo“, od početka provedbe do 31.12.2022. godina

Graf 8. Shematski prikaz međuodnosa ruralnog turizma, seoskog turizam i turizam na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (TSOG)

Slika 1. Teritorij Ličko-senjske županije

Slika 2. Teritorij Primorsko-goranske županije

## 11.4. Popis kratica

BDP- Bruto domaći proizvod

CARDS- Community Assistance for reconstruction, Development and Stabilization

DZS- Državni zavod za statistiku

EFPR- Europski fond za pomorstvo i ribarstvo

EFRR- Europski fond za regionalni razvoj

EPFRR- Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

ESF- Europski socijalni fond

ESI- Europski strukturni i investicijski fondovi

EU- Europska unija

HAMAG-BICRO- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije

IPA- Instrumenta pretpristupne pomoći

ISPA- Instrument for Structural Policies for Accession

KF- Kohezijski fond

LRS- Lokalna razvojna strategija

LSŽ- Ličko-senjska županija

OPG- Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo

PHARE- Pologne et Hongrie- Aide a Restructuration Economique

PGŽ- Primorsko-goranska županija

SAPARD- Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development

TSOG- Turističko seosko obiteljsko gospodarstvo

## 12. Životopis

Nikolina Kulaš rođena je 01.10.1999. godine u Gospiću. Nakon što je završila osnovnu školu, školovanje nastavlja u Gimnaziji Gospić, smjer Opća gimnazija koju završava 2018. godine. Iste godine upisala je Agronomski fakultet Sveučilište u Zagrebu, smjer Agrarna ekonomika koji uspješno završava 2021. godine obranom Završnog rada na temu: „Stanje i trendovi sektora voće i povrće, statistička analiza“. Nakon završetka preddiplomskog studija, upisuje diplomski studij Agrobiznis i ruralni razvitak na Agronomskom fakultetu u Zagrebu. Od stranih jezika govori engleski jezik, poznaje rad na računalu: Microsoft Word, Powerpoint, Excel.